

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**SLOBODNO VRIJEME UČENIKA VIŠIH
RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE**

(Završni diplomski rad)

Mentor:

Prof. dr. Hašim Muminović

Studentica:

Emina Softić

Sarajevo, 2017.godina

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

SLOBODNO VRIJEME UČENIKA VIŠIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

(Završni diplomski rad)

Mentor:

Prof. dr. Hašim Muminović

Studentica:

Emina Softić

Sarajevo, 2017.godina

SADRŽAJ

UVOD	5
DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA.....	7
TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	8
1. HISTORIJSKI RAZVOJ SLOBODNOG VREMENA.....	9
2. SLOBODNO VRIJEME	11
2.1.Značaj slobodnog vremena za učenike	13
2.2Planiranje slobodnog vremena	14
2.3.Škola i slobodno vrijeme učenika	16
3. FAKTORI KORIŠTENJA SLOBODNOG VREMENA MLADIH.....	19
3.1 Nastavnik i slobodno vrijeme	20
3.2 Vršnjaci i slobodno vrijeme	23
4. SADRŽAJ SLOBODNOG VREMENA UČENIKA.....	25
4.1. Organizacija slobodnog vremena	25
4.2. Način korištenja slobodnog vremena kod učenika	26
4.3. Uticaj porodice pri korištenju slobodnog vremena kod učenika	29
4.4. Problemi kod učenika pri organizaciji slobodnog vremena	31
5. AKTIVNOSTI UČENIKA U SLOBODNOM VREMENU.....	33
5.1. Vannastavne aktivnosti učenika.....	33
5.2. Sportski život učenika.....	37
6. METODOLOŠKO UTEMELJENJE RADA.....	41
6.1. Operacionalizacija pojmova istraživanja	41
6.2. Predmet istraživanja.....	42
6.3. Cilj i zadaci istraživanja	42
6.4. Hipoteze	43
6.5. Definiranje uzorka istraživanja	43
6.6. Identifikacija, klasifikacija i operacionalizacija varijabli.....	44
6.7. Metode istraživanja.....	44
6.8. Tehnike i instrumenti	45
7. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	46
7.1. Vrijeme koje učenici provode u slobodnim aktivnostima	46

7.3. Oblici i vrste aktivnosti kojima se učenici bave u slobodnom vremenu.....	50
7.4. Socijalne grupe sa kojima učenici viših razreda najviše provode svoje slobodno vrijeme i mjesta na kojima provode svoje slobodno vrijeme	51
7.5. Povezanost slobodnih aktivnosti sa školskim obavezama kod učenika	54
7.6. Pozitivni i negativni izvori aktivnosti u slobodnom vremenu kod učenika	58
ZAKLJUČAK.....	62
LITERATURA.....	66
PRILOZI	68
SUMIRANI REZULTATI ODGOVORA DJECE I RODITELJA NA OSTALA ANKETNA PITANJA	74

UVOD

"Vrijeme je novac koji imaš u svom životu. To je jedini novac koji imaš i samo ti odlučuješ kako ćeš ga potrošiti. Budi pažljiv i ne dopusti da ga drugi troše umjesto tebe."

Benjamin Franklin

Slobodno vrijeme predstavlja neizostavan segment ljudskog života kojeg možemo biti svjesni ili ne, ali složiti ćemo se s činjenicom da, bez obzira na obim dnevnih poslova i obaveza, svakodnevno ga posjedujemo, ali samo od nas samih zavisi da li će to vrijeme biti pravilno i korisno provedeno i iskorišteno.

Provođenje slobodnog vremena na koristan način je usko povezan sa organizacijom vremena i naših svakodnevnih obaveza. U školskoj dobi, tačnije kod učenika starijih razreda osnovnog obrazovanja, evidentno je da im je potrebno usmjerenje pri organizaciji školskih, porodičnih, vanškolskih i vannastavnih aktivnosti. Slobodno vrijeme predstavlja važan ljudski resurs iz kojeg mogu proizaći odgojne mogućnosti, prilike ili ipak opasnosti.

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova nudi širok spektar aktivnosti svojim učenicima u kojima mogu otkriti svoje afinitete, talente, steći nova znanja i vještine, upoznati i otkriti sebe. Škola planski i sistematično doprinosi razvoju ličnosti učenika te ga priprema za nove, šire društvene tokove i sfere ljudskog života.

Ovaj rad je pokušaj da se ukaže na važnost pravilnog korištenja slobodnog vremena, njegove pravilne organizacije, kako bi se izbjegla pojava nekvalitetno utrošenog vremena, naročito kod mladih.

Kroz ovaj rad nastojat ćemo pomoći mladima da pravilno iskoriste svoje slobodno vrijeme, jer dobra organizacija je pola posla. Istraživanje koje smo proveli će pokazati da li su naše postavljene hipoteze potvrđene, i kakvo je stvarno stanje u odabranim osnovnim školama koje su bile uzrok istraživanja. Rad je koncipiran tako što u prvom dijelu predstavljamo ključne i osnovne pojmove kojima smo se vodili kroz rad, potom ćemo govoriti o slobodnom vremenu na temelju izučavanja relevantne literature za ovo područje.

Drugi dio rada posvećen je metodologiji kroz koju ćemo vidjeti koji su to ciljevi koje smo postavili, ko je uzorak provedenog istraživanja, a na samom kraju osvrnut ćemo se na interpretaciju i dobivene rezultate istraživanja, te zaokružiti cjelinu koju na prvim stranicama ovog rada započinjemo.

DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA

Slobodno vrijeme označava vrijeme koje pojedinac ispunjava i oblikuje prema vlastitim željama, bez bilo kakve obaveze ili nužde. To je dio života svakog čovjeka, postoji svakog dana i u svakoj sredini, ali je različito s obzirom na spol, zanimanje, mjesto boravka, razvijenost sredine, stepen interesa, ciljeve društvenog poretka i njihove mogućnosti. (Pedagoška enciklopedija II, 1989)

Učenik predstavlja ravnopravnog partnera u didaktičko-komunikacijskim stvaralačkim aktivnostima koje su usmjerene na njegovo obrazovanje, odgajanje i integriranje u društvenu zajednicu. Izgrađuje se autonomna, slobodna i kritički izgrađena ličnost. (Stevanović, Čatić, 2002)

Osnovnoškolski uzrast djeteta podrazumijeva dob djeteta koju karakterizira postupan tjelesni rast, ovladavanje pojmovima koji se odnose na vidljivu stvarnost. To je period u kome se formiraju vršnjačke grupe istog pola, emocije se bolje kontroliraju te se javljaju nove emocije: brižljivost prema drugim i umutrašnja tjeskoba. Dijete usvaja nužna znanja i vještine, razvoja svoje sposobnosti i talente te dolazi do osamostaljivanja u sve više aktivnosti. (Potkonjak, Šimleša, 1989).

Stariji osnovnoškolski uzrast djeteta je period koji traje od 11. do 15.godine (Dizdarević, Muradbegović, 1969).

Škola je institucija čiji je osnovni zadatak ostvariti cilj i zadatak vaspitanje. U najširem značenju pojma škole podrazumijevaju se: predškolske ustanove, osnovne, srednje, više i visoke škole te univerziteti. U užem značenju pod pojmom škola se podrazumijevaju samo osnovne i srednje škole. (Pedagoška emciklopedija 2, 1979).

TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

1. HISTORIJSKI RAZVOJ SLOBODNOG VREMENA

Slobodno vrijeme je sociogenetska pojava koja je kroz historiju mijenjala svoj smisao i funkciju razvijajući se u skladu s društvenim događajima.

U prvobitnoj zajednici slobodno vrijeme je nastajalo u uvjetima borbe za egzistenciju te mu se nije pridavala velika pažnja. Rodovske zajednice su slobodno vrijeme provodile uz vatru, pričajući priče, pjevajući pjesme ili uz ples.

Kada govorimo o srednjem vijeku, slobodno vrijeme bi se provodilo isključivo za bogati stalež društva, jer potlačena klasa društva nije ni imala vremena za isti. Pretežno su se organizovale razne manifestacije na stadionima, cirkusima, arenama, kako bi se "zabavili" bogati članovi društva i oni iz zajednice koji su imali vlast nad nekim, ili su materijalno i finansijski bili jači od drugih.

Postoje četiri **faze razvoja slobodnog vremena** koje su se mijenjale kroz historiju i bile zastupljene u društvu:

1. Dominacija slobodnog vremena bez pojma i prakse u radu i izrazima primitivne kulture;
2. Neograničeno i nedefinirano radno i slobodno vrijeme;
3. Prevlast radnog nad slobodnim vremenom;
4. Skraćenje radnog i stalno povećanje slobodnog vremena (Previšević, 2000:405).

S ulogom pojedinca u zajednici se razvijalo i slobodno vrijeme. S nastankom prvobitne zajednice slobodno vrijeme tek se počelo javljati, te je vremenom dobivalo na svom značaju. Skraćivanjem radnog vremena, pojedinac sve više dobiva na slobodnom vremenu što direktno utiče na njegov rad. Danas su pojedincima na raspolaganju razni sadržaji i programi koji se mogu koristiti u svrhu slobodnog vremena.

Slobodno vrijeme je sve više povezano sa školama, kulturnim ustanovama, raznim institucijama i njegovo provođenje je od velike važnosti za svakog pojedinca. U društvu u kojima živimo možemo vidjeti da još uvijek postoje kulturno-umjetnička društva u kojima se koristi slobodno vrijeme, u koja se mladi ali oni stariji uključuju, sa ciljem što kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena. Takva društva i udruženja trebamo podržavati, jer na taj

način čuvamo našu kulturu i jačamo tradiciju. Potrebno je da u društvu postoji što veći broj sportskih klubova, kulturno- umjetničkih društava, kao i veliki broj organizacija različitog karaktera, koji će djeci i njihovim roditeljima ponuditi širok spektar mogućnosti za korisno, adekvatno i racionalno korištenje slobodnog vremena nakon školskih obaveza.

Danas, slobodno vrijeme predstavlja obavezan i neizostavan dio čovjekovog vremena koje se može odrediti kao karakteristika savremenog društva.

Građanskim revolucijama u 19.stoljeću dolazi do velikih promjena i preokreta koje svoj vrhunac doživljavaju u 20 stoljeću, koje je, uslovno rečeno, definisano kao stoljeće slobodnog vremena (Tomić, Hasanović, 2007).

Slobodno vrijeme bi trebalo posmatrati kao društvenu i korisnu pojavu koja ulazi u svakodnevne aktivnosti pojedinca. Međutim, u današnjem vremenu slobodno vrijeme može imati i negativne aspekte. Ovo se posebno odnosi na činjenicu da je dostupnost moderne tehnologije, ubrzan razvoj iste iz dana u dan, smanjilo kvalitetno korištenje slobodnog vremena. Djeca, a i odrasli svoje vrijeme slobodno vrijeme radije provode u kući, za telefonom, igricama, nego na druženju ili ipak u čitanju, koje je svakako pozitivno u našem životu. Radno vrijeme čovjeka se smanjilo, pa samim tim ostaje više vremena za slobodne aktivnosti koje, nažalost vrlo često proteknu bez posebne svrsishodnosti.

Kada je u pitanju slobodno vrijeme učenika kroz historiju se može vidjeti da škola nije pridavala poseban značaj načinu na koji učenici provode svoje slobodno vrijeme. Vremenom su se pojavile mnoge vannastavne aktivnosti, sekcije, sportski događaji, manifestacije iz oblasti kulture i umjetnosti i mnoge druge aktivnosti. Možemo zaključiti da ljudi s vremenom upoznaju važnost organizacije slobodnog vremena, nakon školskih obaveza, za pravilan razvoj učenika i formiranje njihove ličnosti.

Osoba koja nije pripremljena za pravilno korištenje slobodnog vremena umjesto aktivnog korisnika, subjekta i kreativnog stvaraoca, može vrlo lahko postati pasivni korisnik i žrtva svog vremena, ali i "žrtva jeftine zabave" (Pehar- Zvačko, 2003). Upravo iz ovog razloga potrebno je djecu od najranijih dana upućivati na kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Slobodno vrijeme utiče i na kvalitetu života te djecu, stoga je potrebno ukazivati na važnost njegovog kvalitetnog korištenja.

2. SLOBODNO VRIJEME

Ljudske aktivnosti i čovjekov rad ne bi se mogli zamisliti bez slobodnog vremena i slobodnih aktivnosti koje ujedno olakšavaju čovjekovu svakodnevicu. Slobodno vrijeme predstavlja određeni vremenski period u kojem pojedinac svojevorno i individualno bira aktivnosti koje će obavljati, a koje ujedno nisu vezane za profesionalni, stručni, edukativni, kulturni, sportski i bilo koji drugi angažman. Dakle, svoje slobodno vrijeme trebamo birati po vlastitim interesovanjima, i provoditi ga što kvalitetnije, jer svakom pojedincu je potrebno to vrijeme i treba ga iskoristiti na adekvatan način.

Pedagoški aspekti slobodnog vremena djece i mladih su jako složeni i njime se bavi posebna pedagoška disciplina koja se naziva pedagogija slobodnog vremena.

Obzirom na veliki broj znanstvenika, porastao je i broj različitih tumačenja određenih pojmova. Ista stvar se dešava kada govorimo o tumačenju pojma slobodno vrijeme. Neke od definicija su sebi svojstvene, ali svaka definicija posjeduje korelaciju sa onom drugom, i to njihovu vezu čini jačom.

Iz tog razloga smo odlučili predstaviti neke od definicija slobodnog vremena, uvidjeti njihove razlike i sličnosti kako bismo i mi stvorili svoje tumačenje ovog pojma ili postojeće tumačenje što bolje razumjeli.

Slobodno vrijeme je skup aktivnosti kojima se pojedinac po svojoj volji može potpuno predati, bilo da se odmara ili zabavlja, bilo da povećava nivo svoje obaviještenosti ili svoje obrazovanje, bilo da se dobrovoljno društveno angažuje ili da ostvaruje svoju slobodnu stvaralačku sposobnost pošto se oslobodi svojih profesionalnih, obiteljskih i društvenih obaveza (Božović, R., 1979.). Dakle, Božović je smatrao da je slobodno vrijeme mogućnost za prevazilaženje jednoličnosti, pasivnosti i prevazilaženja stanja uspavanosti.

Sa druge strane, Bartoluci za slobodno vrijeme kaže da je to vrijeme koje nam ostaje nakon ispunjavanja radnih obaveza (Bartoluci i dr., 2007.). Ova skupina autora nam daje potpunu slobodu kada je u pitanju provođenje slobodnog vremena. Ostaje pitanje da li mi kao pojedinci na ovaj način razmišljamo o slobodnom vremenu, da li ga danas imamo dovoljno, ili ga ipak koristimo za odmor od svakodnevnih aktivnosti koje novi dan nosi sa sobom.

Autor Previšević ističe da slobodno vrijeme u savremenom društvu predstavlja vrijeme i prostor za samoaktualizaciju i samoostvarivanje ličnosti (Previšević, 2000.). To je vrijeme u kojem je čovjek oslobođen radnih i profesionalnih obaveza. Pored profesionalne izgradnje, osoba svoju ličnost može graditi u periodu slobodnog vremena. To je njena razonoda.

Slobodno vrijeme označava vrijeme koje pojedinac ispunjava prema vlastitim željama, bez ikakve obaveze ili nužde. To je vrijeme koje čini sastavni dio života svakoga čovjeka, a različito je s obzirom na dob, spol, zanimanje, mjesto boravka i interes. To je vrijeme izvan svih profesionalnih, društvenih i porodičnih obaveza u kojem pojedinac svojevolumno odabire sadržaje i aktivnosti (Pedagoška enciklopedija 2, 1989.).

Dakle, iz prethodno navedenih definicija možemo doći do zaključka da, u suštini, slobodno vrijeme je vrijeme provedeno po volji svakog pojedinca. Svaka individua po svom slobodnom opredjeljenju određuje i bira način na koji će to vrijeme provesti. Ono je usmjereno prema našim interesovanjima i sklonostima. Svakim danom se čini da slobodnog vremena ponestaje, da baš ono malo vremena koje trebamo sami sa sobom provoditi mi nemamo, zbog čega je to tako? Da li mi stvarno nemamo dovoljno vremena za sebe, da li smo svakodnevno pretrpani obavezama pa da nemamo par kvalitetno provedenih sati sa dragim nam osobama i samim sobom? Smatramo da svaki pojedinac bez obzira na vrijeme utrošeno na obaveze, porodične, školske, radne, treba da ima vremena za sebe, ali da nam dobra organizacija tog vremena nedostaje. Kao što znamo da pet sati provedenih sa djetetom ne znači da smo mu pružili ono što mu je potrebno, već naša kvaliteta odnosa sa djetetom mu pruža nježnost, bliskost, pa makar to bilo i pola sata dnevno provedeno sa njim.

Ista stvar se dešava i sa našim vremenom, slobodnim ili ne, vremenom provedenim na poslu, domaćinstvu ili školi. Bitno je kvalitetno utrošiti i isplanirati naše vrijeme, a dobri rezultati, promjene na tijelu, ponašanje i odnosi sa drugima će se zasigurno promijeniti ka boljem. Jer, kako je djetetu potrebno vrijeme za igru, druženja i odraslima je potreban odmor, druženja sa vršnjacima, razgovori, šetnje, kao i vrijeme za sebe.

Kada su u pitanju djeca školskog uzrasta, pri organizaciji njihovog slobodnog vremena trebaju pomoć roditelja. Djeca u toj životnoj dobi nisu u mogućnosti racionalno koristiti vrijeme u kojem nemaju školskih obaveza te su roditelji ti koji trebaju usmjeravati i upućivati djecu. Dakle, potrebno je ne pretrpavati dijete školskim obavezama i izvan škole. Svako dijete treba da ima vrijeme za učenje, za pisanje domaćih zadataka, ali i za sebe, za igru i naravno za

odmor. Stoga mi, kao roditelji, učitelji, odgajatelji trebamo usmjeravati djecu da pravilno koriste svoje slobodno vrijeme, još od rane dobi, kako bi se ta navika održala i kasnije.

Sagledavši sve definicije, iskustva, a i naša tumačenja istih, možemo zaključiti da je slobodno vrijeme jedan od nužnih uvjeta razvoja ličnosti bez obzira u kojoj životnoj dobi se nalazili. U periodu odmora i razonode čovjek bira aktivnosti koje ga ispunjavaju i time doprinosi kvaliteti svog života.

Dakle, ključnu ulogu u periodu dječjeg života imaju upravo roditelji/ porodica, o čemu ćemo se posebno baviti u nastavku rada.

Kroz teorijska istraživanja i razmatranja ustanovili smo da slobodno vrijeme ima različite funkcije. Neke od njih bi bile: *odmor*, a tu se najprije misli na odmor od svakodnevnih društvenih obaveza u svim segmentima ljudskog života. Naredna funkcija bi bila *formiranje ličnosti*, što znači da se i u toku slobodnih aktivnosti pojedinca mogu sticati nova znanja, vještine, širiti vidici u svim društvenim aktivnostima. Na kraju navodimo *zabavu/ razonodu* kao funkciju ili okupiranje misli pozitivnim stvarima. Krenimo samo od sebe, kao odraslih pojedinaca i zapitajmo se koliko nam je razonoda značajna u životu, koliko samo napunimo baterije u odnosu sa drugim ljudima, i koliko to djeluje na nas. Stoga je neophodno pravilno utrošiti slobodno vrijeme, i raditi ka poboljšanju odnosa sa sobom i drugim ljudima u tom slobodnom vremenu.

Kao što smo ranije u tekstu istakli, dalje ćemo se kroz rad baviti značajem slobodnog vremena za učenike viših razreda, jer je to svakako i glavna problematika koju smo odlučili istraživati kroz ovaj rad.

2.1. Značaj slobodnog vremena za učenike

Slobodno vrijeme kod učenika je vrijeme koje im ostaje na raspolaganju za njihove lične aktivnosti, u ovisnosti od potreba i želja, nakon što izvrše školske i kućne zadatke. To predstavlja ono vrijeme koje na učenike djeluje pozitivno ili negativno, koje je organizovano ili spontano, u kojem se isprepliću različiti sadržaji koji mogu i imaju uticaj na njih.

Generalno, slobodno vrijeme učenika se posmatra s pozitivnog stajališta i to kao vrijeme odmora, razonode, zabave i igre. Značaj slobodnog vremena kod učenika je ogroman, jer ima višestruku ulogu i ispunjava veliki broj zadataka i obaveza koje su ključne za pravilan razvoj ličnosti svakog učenika.

Glavni zadatak slobodnog vremena jeste da učenik van škole, kroz zabavu i igru proširuje svoje znanje, stiče nove navike i vještine. Time se ujedno podstiče dječija kreativnost te se doprinosi razvoju i otkriću novih talenata. Učenici koji se bave sportskim aktivnostima van nastavnih aktivnosti u velikoj mjeri pospješuju i štite zdravlje. Bavljenje fizičkom aktivnošću na taj način djeluje preventivno kada je u pitanju zdravlje učenika.

Korisnim i aktivnim provođenjem slobodnog vremena, učenici vremenom uzimaju aktivno učešće u društvenoj zajednici. Učenici postaju odgovorniji, samim tim i organizovaniji, fleksibilniji i tolerantniji jer prihvataju i shvataju nešto novo i drugačije od onoga na što su navikli u porodici, školi, društvu ili bližem okruženju.

Stoga, ističemo da se važnost slobodnog vremena u životu djece ogleda u sljedećim aspektima:

- a. Značenje za aktuelni život mladih
- b. Značenje u odnosu na razvoj ličnosti
- c. Značenje u odnosu na budućnost za koju se mladi pripremaju (Pehar, 2003.).

Korištenje slobodnog vremena se vezuje za razvojni život mladih, u slobodnom vremenu se mogu pratiti trendovi kao što su sportska i kulturna dešavanja. Time se pospješuje ljudska socijalizacija. Pred mladima se nalaze različiti životni putevi i upravo u periodu slobodnog vremena oni mogu razraditi svoje mogućnosti.

Poseban značaj slobodnog vremena se pridaje učenicima viših razreda osnovne škole. Naime, to je period kada dječaci i djevojčice ulaze u pubertet. Iz tog razloga smo odlučili u nastavku rada ponuditi neke od načina na koji se slobodno vrijeme može planirati i koristiti.

2.2 Planiranje slobodnog vremena

Slobodno vrijeme predstavlja onaj vremenski period kada se čovjek oslobađa negativnih efekata i posljedica svakodnevnice. Stoga je jako bitno napraviti pravilnu organizaciju vremena kako i slobodno vrijeme ne bi prošlo bez adekvatnog odmora, bilo psihičkog ili fizičkog.

Uspješna organizacija dnevnih obaveza s vremenom smanjuje dodatni stres i nervozu, a i ne dovodi do učestalih promjena raspoloženja. Pri organiziranju vremena potrebno je voditi računa i imati kontrolu nad predviđenim vremenom i uskladiti obaveze s istim. Najbolji način

za organizaciju jeste postaviti i slijediti predviđeni plan. Time se vjerovatnoća "gubljenja vremena" smanjuje na najmanju moguću razinu.

Dosljedno praćenje plana i kompletnog popisa obaveza uz "križanje" obavljenog posla dovodi do osjećaja zadovoljstva i samim tim naša želja raste za još boljom organizacijom. Time postajemo produktivniji u odnosu na pojedince koji ne posjeduju pravilan plan organizacije vremena. Samim praćenjem onoga što smo sami sebi zadali za cilj kod nas jača samopouzdanje i više vjerujemo u sebe i svoje zadane ciljeve.

Kada je već sačinjen adekvatan plan i popis aktivnosti u skladu s predviđenim vremenom, potrebno se pridržavati i ne izmišljati razloge da bismo određenu aktivnost ili obavezu odgađali.

Kod učenika je potrebno voditi računa da ne budu preopterećeni učešćem u velikom broju sekcija i sportskih aktivnosti. To bi moglo izazvati neželjeni efekat pri obavljanju školskih i porodičnih obaveza. Jer svjesni smo toga da bilo šta u životu da radimo to treba imati mjeru, pa makar to bile i dobre stvari po nas. Plan provođenja slobodnog vremena ne smije biti pretrpan i treba biti u skladu sa učenikovim interesovanjima i mogućnostima.

Djeci mlađeg školskog uzrasta treba omogućiti da veći dio svog slobodnog vremena provode u igri, šetnji i sličnim aktivnostima na čistom zraku i suncu. Akcent se stavlja na sportske aktivnosti. Ukoliko djeca nemaju afiniteta za bavljene određenim sportom, preporučuje se rekreativno bavljenje radi održavanja njihovog zdravlja i poticanja zdravog načina života. Stoga u nastavku nudimo slikovni prikaz na koji bi djeca trebala koristiti svoje slobodno vrijeme.

Slika 1. Pravilno korištenje slobodnog vremena (Rosić, 2005)

Kada su u pitanju lokacije za provođenje slobodnog vremena, tu se uglavnom preporučuju prirodna okruženja, sportski tereni, otvoreni prostori i slična mjesta.

Mladi najčešće za društvo biraju svoje školske drugare ili simpatije. Poznato nam je da jedan od velikih faktora koji utiču na pojedinca jesu njegovi vršnjaci, pa tako je i sa djecom. Na njih vršnjaci, pored porodice imaju najviše uticaja, i zbog toga oni najradije biraju njih i s njima provode svoje slobodno vrijeme, u aktivnostima koje su im zajedničke.

Bitno je naglasiti da oni veći dio slobodnog vremena provode sa svojom prodicom, ali oni to doživljavaju kao svakodnevicu tako da je razumljivo što djeca najradije biraju svoje vršnjake, kako za igru, tako i za rad, jer u njima vide sebe i više uživaju u zajedničkim aktivnostima.

Dakle, kada je u pitanju planiranje slobodnog vremena, ono treba da je iskorišteno na najbolji mogući način jer je to vrijeme u kojem mladi otkrivaju sebe i istražuju svoju okolinu. Zbog toga trebamo našim učenicima, djeci, poznanicima savjetovati i kroz primjer pokazivati da je od svega navedenog najbitnija kvaliteta slobodnog vremena, a ne dužina njegovog trajanja. Jer nepravilno i neuravnoteženo korištenje slobodnog vremena ne može imati pozitivno dejstvo po nas.

U prethodno napisanim redovima smo spominjali kako učenici za svoje društvo biraju svoje vršnjake, a znamo da te vršnjake uglavnom biraju iz školskih klupa i redova, stoga ćemo u nastavku rada govoriti kako nam to škola može poslužiti i pomoći u pravilnom korištenju slobodnog vremena.

2.3.Škola i slobodno vrijeme učenika

Brojni su faktori koji utiču na način korištenja slobodnog vremena, a jedan od osnovnih jeste škola.

Škola, odnosno školsko osoblje, nastavnici i učitelji na razne načine pokušavaju omogućiti da učenici pravilno provedu svoje vrijeme nakon školskih aktivnosti. To se može vidjeti kroz organizovanje raznih oblika dodatne i dopunske nastave, razne kulturne i sportske sekcije, gdje učenici imaju priliku da vanškolsko vrijeme provedu u zdravoj sredini i s vrlo kvalitetnim sadržajem.

Jako je važno da se postigne određeni balans pri korištenju slobodnog vremena učenika, a da to bude u skladu s njegovim stvarnim i realnim mogućnostima, sposobnostima i potrebama.

Relacija između škole i slobodnog vremena može se analizirati kroz tri različita aspekta:

1. Sa aspekta uspješnosti nastave, organizacije i načina rada, u cilju oblikovanja slobodnog vremena učenika;
2. Način na koji škola doprinosi oblikovanju osnovnih pretpostavki u vidu potreba, kriterija i sposobnosti za kreativno korištenje slobodnog vremena;
3. U kojoj mjeri se škola javlja kao faktor organiziranja slobodnog vremena učenika (Pehlić, 2014:26).

Škola predstavlja sredinu koja je od velikog utjecaja na učenika, jer u njoj učenici provode najviše svog vremena. Škola ima i obavezu da svim učenicima ponudi što veći i raznovrsniji izbor aktivnosti. Rad učenika na sekcijama je spontaniji i bliži stvarnom životu. Dobra školska organizacija izvođenja sekcija povoljno utječe na pravilan razvoj ličnosti učenika, a posebno na razvoj socijalnog ponašanja i svijesti učenika (Muradbegović i Dizdarević, 1969.).

Učenici pohađaju sekcije koje su u skladu sa njihovim interesovanjima. Oni su dosta opušteniji i prirodniiji u odnosu na redovnu nastavu. To je zbog toga što na sekcijama i dodatnim aktivnostima koje nastavnici pripreme za njih ne strepe zbog ocjene, na nastavnika ne gledaju kao na nekog ko procjenjuje njihovo znanje, već kao osobu koja im želi pomoći i koja je tu da zajedno sa učenicima provede vrijeme na kvalitetan način.

Timski rad unutar sekcija potiče na zajedništvo, razmjenu i prihvatanja drugih mišljenja, zatim se podiže svijest učenika o bavljenju dodatnim aktivnostima, te njihovom istraživanju van zidova škole. Dakle, stvara se jedan niz koji učeniku ne dozvoljava da padne već mu pruža šansu da raste i jača, a sve u skladu sa vlastitim mogućnostima i potencijalima.

U jednoj sekciji se nalazi veći broj učenika iz škole koji pokazuju ista interesovanja, imaju identične afinitete prema istoj oblasti, te shodno tome se osjećaju i slobodnijim da ih ispolje i pokažu pred većim brojem djece i nastavnika. Djeca razvijaju osjećaj pripadnosti, koji je vrlo važan u njihovoj dobi.

Važno je za učenike osnovnih škola, posebno za učenike viših razreda, jer se u toj dobi nalaze u kritičnom periodu kada su jako osjetljivi i na pragu prelaska iz jedne u drugu životnu fazu. Zbog toga, barem kroz seminare, poneka predavanja treba prilaziti učenicima viših razreda

osnovnih škola, dopustiti im da uvježbaju komunikacijske mogućnosti, da jačaju svoje odnose sa drugima, dopuštati im da griješe, a pored toga im isticati da je dobro griješiti jer ako ne griješimo, nećemo ni naučiti. Smatramo da je ovaj način pozitivan i da kod učenika može pojačati njihovo samopozdanje u školi, ali i kasnije u životu.

Interesantno je da su upravo učenici sve više skloni da uče, stiču nova znanja na kreativniji način i to tako što istražuju, testiraju, postavljaju pitanja, otkrivaju. To je još jedan od razloga zbog kojeg bi škola trebala ponuditi raznovrsne i korisne sadržaje i aktivnosti po pitanju forme, stila i organizacije istih.

Već smo istakli da je dobra i kvalitetna organizacija aktivnosti (školskih i vanškolskih), temelj za uspješan i pravilan rad s učenicima. Međutim, pored toga, ključ uspjeha jeste činjenica da učenici provode svoje slobodno vrijeme učeći nešto novo, a da ne bivaju ocjenjivani kao na nastavi, odnosno da to znanje ne stiču samo zbog ocjene, diplome, svjedočanstva već da oni postanu bolji ljudi, a i sutra kompetentniji na tržištu rada i i prihvaćeniji u društvu uopće.

Da bi tematika koja je bila problem istraživanja bila jasnija, u nastavku rada iznosimo neke od faktora koji su značajni za korištenje slobodnog vremena mladih.

3. FAKTORI KORIŠTENJA SLOBODNOG VREMENA MLADIH

Postoji niz faktora koji ostvaruju određeni utjecaj na provođenje slobodnog vremena mladih. Slobodno vrijeme je vrijeme koje biramo prema vlastitim interesovanjima i postoji niz faktora koji doprinose što kvalitetnijem provođenju slobodnog vremena.

Faktori korištenja slobodnog vremena prema Vladimiru Jankoviću (1967.) su:

1. Odgojno-obrazovne ustanove
2. Porodica, dječje, omladinske i društvene organizacije
3. Raznovrsni objekti i uređaji
4. Ustanove općekulturnog, prosvjetnog, informativnog i zabavnog karaktera
5. Faktori iz područja funkcionalnog odgoja.

U nastavku rada posebnu pažnju ćemo posvetiti svakom od navedenih faktora kako bismo ukazali na njegovu važnost i ulogu koju ima u provođenju slobodnog vremena kod mladih. U cilju nam je da svaki od njih bude podobno objašnjen kako ne bi došlo do krivog shvatanja istih.

Prilikom organizovanja i realizacije slobodnih aktivnosti u školama, od posebnog je značaja da se ostvari neophodna privrženost i vezanost djece u bavljenju određenim aktivnostima na duži vremenski period. Stalno napredovanje koje je praćeno vidljivim rezultatima i uspjesima u sekciji može biti značajan stimulator da se dijete još više motiviše u radu i stalno prevazilazi postignute rezultate.

Intenzivnim bavljenjem određenim aktivnostima, pored toga što se na pravilan način upražnjava slobodno vrijeme, može se pozitivno uticati i na način i oblik života učenika, tako da se na taj način može izbjeći bespotrebno gubljenje vremena i neorganizovanosti pri korištenju istog, što se svakako i želi izbjeći (Muradbegović i Dizdarević, 1969:103).

Generalno, škola predstavlja prostor slobodnog odabira aktivnosti od strane učenika, jer je upravo u školi lakše prići učeniku, nastavnici su ti koji ih poznaju kroz nastavne aktivnosti, od prvih školskih dana i poznaju način na koji im se mogu približiti.

Osim što škola ima tu mogućnost, to joj je ujedno i obaveza upravo zbog ogromnog odgojnog uticaja u kritičnom razdoblju odrastanja učenika. Škola je područje odgojno- obrazovnog djelovanja za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, a to je jedan od načina prevencije

ovisnosti i različitih oblika delikventnih postupanja učenika. Vannastavne aktivnosti predstavljaju odgojno planirane djelatnosti koje omogućavaju svestrano potvrđivanje ličnosti učenika.

Taj uticaj se najbolje može sagledati u činjenici da širokim spektrom raznih aktivnosti koje škola nudi, ostavlja se učeniku prostora za formiranje i razvijanje kritičkog razmišljanja i prihvatanja/odbijanja svega onoga što mu se nudi i nameće.

Prilikom izbora i učešća u aktivnostima koje škola organizuje, sve je na dobrovoljnoj osnovi učenika, što je od velikog značaja. Stoga, treba voditi računa da učenici budu slobodni da odaberu aktivnost koja im je zanimljiva, interesantna i koja im najviše privlači pozornost, odnosno da odaberu onu aktivnost koja odgovara njihovim interesima i mogućnostima.

Uključujući se u neku od vannastavnih aktivnosti koje nude škole, učenici odlučuju dodatni dio vremena, pored onog obaveznog, provesti u školi. Upravo ovo dodatno vrijeme koje učenici provode u školi, škola treba prepoznati kao mogućnost dodatnog odgojnog djelovanja (Martinčević, 2010:23).

U današnjem vremenu, škola treba prevazilaziti nastavne okvire, mora da pokaže više interesovanja za slobodno vrijeme učenika jer njihove aktivnosti u slobodnom vremenu pomažu ostvarivanju zadataka u sklopu obaveznog nastavnog dijela (Pehlić, 2014.).

Ovo se posebno odnosi na činjenicu da, nažalost, škole još uvijek nisu u mogućnosti da zadovolje interese učenika i jačaju razvoj njihovih afiniteta, a pronalazi se i mnogo nedostataka u organizovanju slobodnog vremena. Rješavanje ovih problema zadaća je svih odgajatelja, koji mogu mnogo da pruže školi i njenim učenicima. Iz ovog razloga, neizostavna karika ovog rada jesu odgajatelji, učitelji i nastavnici, koji imaju veliki doprinos u jačanju svijesti kod omladine pri raznim aktivnostima, pa tako i pri pravilnom korištenju slobodnog vremena.

U nastavku rada govorimo upravo o njima, nastavnicima i njihovoj vezi sa učenicima kada je u pitanju korištenje slobodnog vremena.

3.1 Nastavnik i slobodno vrijeme

Za uspješno i pravilno provođenje slobodnog vremena učenika u školama neophodan je stručno osposobljen kadar koji će proučavati, istraživati, što uspješnije organizovati i voditi

aktivnosti slobodnog vremena (Tomić i Hasanović, 2007:54). Svjesni smo koliko nastavnici mogu biti predani svom pozivu i stoga smatramo da oni mogu imati velikog uticaja na dijete, na njegov način provođenja slobodnog vremena, jer nastavnik ima mogućnost da može ne samo primjerom nego i razgovorom doprijeti do učenika i pozitivno uticati na njega.

Upravo razvijenost i raznovrsnost aktivnosti slobodnog vremena ovisi, u najvećoj mjeri, od stručnih organa škole, gdje je najznačajniji organizator i realizator aktivnosti nastavnik. Time nastavnici pomažu učenicima u aktivnom i korisnom učešću u aktivnostima koje se realizuju tokom slobodnog vremena.

U realizaciji tih aktivnosti, nastavnik je u neposrednoj vezi s učenicima te ima direktan uticaj kada se govori o pohađanju određene aktivnosti, napredovanju u istoj, a ujedno i produktivnom provođenju slobodnog vremena.

Bitna pretpostavka uspješne realizacije aktivnosti i valjanog rada nastavnika jeste da on želi da radi u određenim aktivnostima za učenike, da je sposoban i voljan da pruži pomoć i dječacima i djevojčicama, da učenici cijene i poštuju nastavnika i da postoji želja nastavnika da radi i vodi određenu aktivnost. U slučaju nedostatka navedenih uslova onda je doprinos nastavnika pri vođenju aktivnosti u velikoj mjeri smanjen ili u najgorem slučaju ima negativan uticaj na učesnike aktivnosti (Filipović,1969:70).

Upravo iz ovih razloga potrebna je konstantna edukacija nastavnika i njihovo usavršavanje u ovoj oblasti nauke kako bi bili spremni pružiti kvalitetne i sadržajno korisne i raznolike informacije koje će pridobiti i zadržati pažnju učenika.

Jedan od osnovnih ciljeva nastavnika kroz aktivnosti slobodnog vremena jeste da izgrađuje učenikovu odgovornost i smisao za praćenje rezultata i pravilnih normi ponašanja, te on može postići svoje ciljeve samo ako učenici u njemu vide osobu koja im želi pomoći, koja zna ostvariti uspješnu saradnju i kvalitetan odnos s učenicima, bez dominantnog ponašanja koje bi se svelo na nametanje svog mišljenja, svojih stavova, a u čijem slučaju bi izostalo izgrađivanje kritičkog mišljenja kod učenika.

Kad nastavnik ispunjava sve navedene uslove i pretpostavke, on je na dobrom putu da ispuni svoju misiju i samim tim daje značajan doprinos društvu, a osjeća i ličnu satisfakciju jer je svjestan svog uspjeha i doprinosa.

Nažalost, svjesni smo činjenice da se ne pridaje dovoljno pažnje osposobljavanju stručnog kadra, kao i izboru nastavnika za realizaciju aktivnosti za učenike, i samim tim kvalitet aktivnosti gubi na značaju i može proizvesti dugoročne posljedice po učenike, ali i generalno za društvenu zajednicu.

Roditelji i nastavnici trebaju polaziti od različitih postavki kada se radi o uključivanju učenika u vannastavne aktivnosti:

- Motiv samopotvrđivanja učenika;
- Osigurati da interesovanja djeteta budu u potpunosti zadovoljena;
- Razvijati kreativni stav, a i kritično mišljenje kod učenika;
- Pružati im brze povratne informacije o postignutim rezultatima, te
- Pratiti učenika i konstantno ga ohrabrivati u onim aktivnostima kojima se bavi (Tomić, Hasanović, 2007:56).

Također, treba imati u vidu i činjenicu koja nije nimalo beznačajna. Naime, uspješna realizacija aktivnosti može biti manjeg kvaliteta u slučaju nepovoljnih i neadekvatnih uslova odvijanja aktivnosti. Međutim, smatra se da stručan i motivisan nastavnik ovaj segment može nadoknaditi i kroz određene vidove improvizacije, kojima će olakšati i dovesti do uspješnog sprovođenja aktivnosti, iako su na početku postojale objektivno vidna ograničenja (Svrđlin, 1970:165). Baveći se različitom literaturom tokom pisanja rada koji je pred nama, došli smo do saznanja da mi nastavnici, pedagozi, odgajatelji treba da prvenstveno poradimo na sebi, na svom ponašanju i da nastojimo doprinosti kako školi, tako i zajednici, pa tek onda da utičemo i mijenjamo naše odgajanje. Dakle, neophodno je prvenstveno da krenemo od sebe, bez obzira da li smo onaj koji odgaja ili ipak onaj kojeg se odgaja.

Nema sumnje da kvalitetni i kompetentni nastavnici daju ogroman doprinos, kako školi i njenim učenicima, tako doprinose i razvoju društvene zajednici u budućnosti.

Zadatak nastavnika jeste da na prijateljski i dobronamjieran način usmjerava učenike na korisno i pravilno ispunjeno slobodno vrijeme. Nastavnici bi trebali svojim ponašanjem, a ne samo riječima, potaknuti učenike na racionalno provođenje vremena i ispunjavanje svih svojih obaveza u zadatom vremenskom roku.

Nastavnik bi trebao sam otkriti koje su to psihološke i pedagoške metode i načini kako privući i zadržati pozornost učenika na određenoj aktivnosti, usmjeravati na formiranje zdravih i ispravnih životnih navika koje će im biti od koristi u životu. Svaka osoba je individua za sebe,

i zbog toga ne postoji šema o načinu na koji se treba ponašati s učenicima i ljudima uopće, to svako gradi na sebi svojstven način, pa i nastavnici svoj odnos sa djecom uspostavljaju na temelju njihovog individualnog pristupa učeniku, čija adekvatnost nalazi temelje u nastavnikovom obrazovanju i nastavnikovoj ličnosti.

Pored velikog značaja nastavnika, isticali smo značaj vršnjaka kada je u pitanju racionalno korištenje slobodnog vremena. Smatrali smo da tu populaciju u ovom radu nismo smjeli ni mogli izostaviti, stoga u nastavku rada govorimo upravo o njihovom značaju kada je u pitanju fenomen slobodnog vremena koji je i predmet ovog istraživanja.

3.2 Vršnjaci i slobodno vrijeme

Djeci viših razreda osnovne škole je druženje s vršnjacima jako bitno za razvoj njihove ličnosti, jer grupe koje se formiraju među njima jesu približno istih afiniteta, koji imaju slične ili iste stavove, planove, cijene iste vrijednosti i bave se sličnim aktivnostima.

Formiranje grupe vršnjaka ima više funkcija, a najbitnija je da omogućava razvoj i širenje novih vidika, uvažavanje novih vrijednosti, kao i sticanje i definisanje socijalnog mjesta u društvenoj zajednici, što je jako važno za socijalizaciju svakog pojedinca.

S obzirom na uzrast učenika, razlikuju se i grupe učenika koje imaju različite karakteristike koje ih obilježavaju.

U školama postoje optimalni uslovi za direktan kontakt s vršnjacima što omogućava lakšu uspostavu komunikacije i druženja. Grupe djece mlađeg uzrasta do devet godina su male, nestabilne, spontane, određene su i definisane blizinom i povezanošću u školi u konkretnom slučaju. Nakon ovog perioda, starije generacije formiraju grupe prema afinitetu i razvijanju svijesti o istim i zajedničkim ciljevima i svjesnijeg ponašanja i shvatanja sebe i svog okruženja (Tomić i Hasanović, 2007:46).

Slobodno vrijeme učenika je usko povezano s njihovim vršnjacima. Najviše slobodnog vremena, mladi provode upravo sa svojom generacijom, kako na određenim sekcijama, sportskim aktivnostima, ali i također i u kafićima, pozorištima, koncertima, izletima i slično. Za društvo svi biramo sebi slične, tako je od djetinstva.

Učenici teže upostavljanju kontakta i druženju s vršnjacima koji imaju iste ili slične osobine ličnosti, isti stil života i bavljenje istim ili sličnim aktivnostima jer se povezivanjem s

vršnjacima koji su karakterno isti ili slični, lakše "otvaraju", ispoljavaju svoja mišljenja, stavove i ne plaše se istaći ga, jer nemaju strah od osude ili pogrešnog shvatanja.

Jako je bitno da su roditelji svjesni činjenice da ne trebaju prisiljavati djecu da svoje slobodno vrijeme provode s učenicima za koje oni smatraju da su dobro društvo, zbog njihovih ličnih razloga i stavova, jer to može imati negativne posljedice po djecu.

Bez pretjeranog uplitanja roditelja u izbor društva, učenici postaju samostalniji i u velikoj mjeri postaju svjesniji određenih vrijednosti i životnih potreba, vremenom se udaljavaju od vršnjaka koji im ne odgovaraju po njihovim samoodređenim kriterijima i za prijatelje biraju osobe koje im odgovaraju po mnogim karakteristikama koje i sami posjeduju.

4. SADRŽAJ SLOBODNOG VREMENA UČENIKA

4.1. Organizacija slobodnog vremena

Slobodno vrijeme svakog pojedinca neophodno je planirati i organizovati. U školskoj dobi pri organizaciji slobodnog vremena veliku ulogu i zadatak imaju roditelji, škola, nastavnici, ali aktivno učešće trebaju uzeti i sami učenici.

Samim tim, od velike važnosti je da svi zajedno budu sudionici pri kreiranju slobodnog vremena. Da bi uspjeli u tome, potrebno je ispuniti određene uslove, a oni se najvećim dijelom odnose na prostorni dio za organizovanje aktivnosti, a to bi bili raspoloživi objekti, kao što su: biblioteke, čitaonice, sportske dvorane, igrališta, dvorišta, mjesta za šetnju, rekreaciju i dr. (Tomić i Hasanović, 2007:24).

Svjesni smo činjenice da nedostatkom odgovarajućih uslova i nedovoljne ponude, dolazi do stvaranja "mrtvog vremena" kod pojedinaca, što ostavlja jako velike posljedice po učenike.

Osposobljavanjem mladih, posebno učenika osnovne škole da što kreativnije koriste svoje slobodno vrijeme, te da se slobodno vrijeme ne bi trebalo pretvoriti u posebnu vrstu otuđivanja, bježanja od stvarnosti u krajnjoj liniji, uslovljeno je i sa usmjerenosti nastavnog ciklusa u osnovnim školama ka ovom segmentu (Damjanovski i Koproovski, 1969:111).

Organizacija vremena i prilagođavanje istog obavezama ovisi ponajviše od obima i strukture zadataka, kao i obuhvaćenog nastavnog gradiva kojeg su učenici dužni usvojiti.

Ukoliko se učenik preoptereći nastavnim gradivom, obimom školskih zadataka i velikom količinom informacija koje u vrlo kratkom vremenskom roku mora usvojiti, dovodi do velikog problema i u samom pokušaju organizovanosti. Stoga je najbolji način da i najmanje aktivnosti, one koje nam se čine prelagane, prejednostavne, organizujemo i na taj način ih rješavamo. Ovaj način organizacije prilikom određenih aktivnosti možemo primijeniti i pri realizaciji nastavnih aktivnosti, pripreme testova, ili svakodnevnog iščitavanja određene tematike. Svaki dan po malo nečega neće nam dosaditi, ali ipak jedna aktivnost u dugom kontinuitetu može da izgubi naše interesovanje za istu i nerijetko dovodi do toga da nemamo motivacije za nju. Zbog toga učitelji i odgajatelji trebaju biti oni koji će mladima biti vodilja i smjernica ka pravom načinu korištenja slobodnog vremena, a i vremena uopće, jer dobra organizacija je već pola posla odradenog.

Struktura radnog dana učenika osnovne škole vrlo često nam nameće zaključak da ista prelazi optimalne mogućnosti učenika da, pored školskih, uspiju obaviti i druge dnevne obaveze. Preopterećenost učenika školskim gradivom koje je preopširno dovodi do smanjenja i "gušenja" njihove kreativnosti koja je u toj uzrasnoj dobi u velikoj mjeri izražena. Zbog toga naglašavamo, da je pomoć odgajatelja i nastavnika u tom školskom periodu jako bitna, jer prvobitno usmjerenje koje odgajatelji omoguće djetetu uveliko može olakšati njegov ulazak u ozbiljniji svijet i lakše snalaženje sa ljudima i izazovima u budućnosti

Organizacija slobodnog vremena i opredjeljenje za datu aktivnost kojom se učenik želi baviti podstiče intelektualnu znatiželju, razvija veliki broj različitih sposobnosti, otkriva nova polja u kojima se pronalazi, doprinosi kvalitetnom razvoju ličnosti, ali ujedno stvara osjećaj odgovornosti da postigne zadovoljavajuće rezultate u svim sferama učeničkog života.

Ponekad, pored prevelike posvećenosti nastavnom gradivu, učenici nisu u mogućnosti ostvariti i koristiti svoje slobodno vrijeme kroz razne vanškolske aktivnosti koje, također, doprinose njihovom mentalnom, fizičkom, emotivnom, duhovnom sazrijevanju i razvoju. Na nastavnicima i odgajateljima je da pomognu učenicima u njihovoj organizaciji školskih obaveza, kako bi se moglo kvalitetnije organizovati i slobodno vrijeme učenika. U nastavku rada iznosimo neke od načina na koje se slobodno vrijeme može iskoristiti.

4.2. Način korištenja slobodnog vremena kod učenika

U prethodno napisanim redovima ovog rada mogli smo doći do zaključka da korisno i pravilno provođenje slobodnog vremena, uz adekvatnu organizaciju, pozitivno utiče na fizički i mentalni razvoj ličnosti, na razvoj određenih sposobnosti, vještina i korigovanje postojećih i oblikovanje pozitivnih crta i karakteristika ličnosti. Naglašavamo pojam organizacija i vjerujemo da se bilo koji posao uz dobru organizaciju može završiti u dogledno vrijeme i na korektan način.

Nije rijetko da roditelji, na početku školske godine, imaju određenih problema kako i na koji način organizovati slobodno vrijeme djeteta i na osnovu čega izabrati najbolju aktivnost koja će najviše odgovarati njihovim željama i mogućnostima.

Danas, kako kod nas tako i u svijetu postoji mnogo načina i ponuda za provođenje slobodnog vremena, kako unutar škole, tako i izvan nje. Da bi roditelji znali kako usmjeriti svoje dijete, potrebno je da znaju u čemu i za koju aktivnost njihovo dijete pokazuje najviše interesovanja.

Nerijetko roditelji sami shodno svojim ličnim stavovima i mišljenjima, svojevrijedno upišu dijete na pohađanje određene aktivnosti, a da ono nije zainteresovano za istu ili jednostavno rečeno ne pronalazi se u njoj. Ovdje može nastupiti problem ukoliko roditelji ne prepoznaju nezainteresovanost djeteta za datu aktivnost i ne pronađu alternativno rješenje u vidu kompromisa, kako bi se zadovoljili interesi djeteta, a i želja roditelja da dijete svoje slobodno vrijeme posveti određenoj aktivnosti i drugim obavezama van obaveznog nastavnog ciklusa.

Nepravilan način organizacije vremena i provođenja slobodnog vremena kod učenika može dovesti do vrlo loših posljedica kao što su npr. sklapanje prijateljstva i druženje sa osobama koje konzmiraju opojna sredstva, alkohol, koja se ponašaju društveno i zakonski neprihvatljivo i neadekvatno, što dovodi i do zanemarivanja škole i školskih obaveza.

Programiranje aktivnosti učenika u slobodnom vremenu neodvojivo je od programiranja sveukupnog pedagoškog rada. To je neodvojivi dio nastavnog procesa koji se sjedinjuje i prepliće sa svim drugim životnim sferama. Učešće svih onih koji su uključeni u sferu odgoja mladih i u programiranju aktivnosti u slobodnom vremenu je pretpostavka od čijeg uvažavanja zavisi glavna vrijednost takve vrste programiranja i organizacije. U skladu s tim, organizacija aktivnosti učenika u slobodnom vremenu treba da bude definisana i shvaćena kao zajednički napor i onih koji odgajaju i onih kojih se odgaja (Prodanović, 1970:109).

Uzmimo primjer da učenici obično nakon provedenog šestosatnog vremenskog perioda u školi imaju oko osam sati slobodnog vremena, u koje ulazi ispunjavanje školskih zadataka kod kuće, ispomoć u kućanskim poslovima, što ukupno može oduzeti dva ili tri sata u toku dana. Na raspolaganju im ostaje još pet sati slobodnog vremena koje mogu provesti obavljajući i učestvujući u određenoj sportskoj aktivnosti/ na treningu, na sekciji, horu ili nekoj drugoj vannastavnoj aktivnosti, a preostali broj slobodnih sati uglavnom provode koristeći internet, gledajući TV, igrajući igrice, družeći se s prijateljima i slično.

Pri načinu korištenja kompletno raspoloživog vremena, a u što ulazi i slobodno vrijeme, potrebno je voditi računa o načinu upravljanja vremenom, jer sve što se pretjerano koristi može štetiti pojedincu, pa čak i kada su dobre stvari u pitanju.

Ta vještina se mora konstantno razvijati i unaprijeđivati kako bismo došli do onog nivoa kada smo u mogućnosti što racionalnije odlučivati i organizovati sve aktivnosti predviđene u toku dana, sedmice ili mjeseca.

Pri odlučivanju o načinu provođenja slobodnog vremena, koje je povezano s obavljanjem unaprijed definisanih obaveza, od iznimne je važnosti imati plan.

Generalno je život jako teško, skoro nemoguće zamisliti bez plana, a posebno kada je u pitanju organizacija vremena. Sastavljanje plana i konkretno definisanje načina provođenja vremena poboljšava našu produktivnost i korisnost na svim životnim poljima, a ujedno i drži našu pažnju i omogućava nam dovoljnu koncentraciju, pozornost i posvećenost svakoj konkretnoj obavezi i aktivnosti.

Pravilno korištenje slobodnog vremena, kod učenika razvija njegove intelektualne, moralne, estetske i radne sposobnost, omogućava da učenici otkrivaju svoje interese i iste razvijaju, a samim tim i upoznaju sebe i okolinu, omogućava im zadovoljavanje ličnih potreba i otvara nove vidike za pozitivne promjene njih samim, ali i okoline koja ih okružuje.

Slobodno vrijeme predstavlja neodvojivi dio života svake osobe, te upravo zbog toga kroz isti možemo vrlo lako otkriti karakter i spoj ličnosti pojedinca, jer izborom određenog načina za provođenje slobodnog vremena i izdvanjanjem istog za posvećivanje određenoj aktivnosti, zapravo mnogo govori o svakom pojedincu otkrivajući pri tome njegovu viziju, želje, ciljeve i interese.

Dakle, način organizacije i korištenja vremena predstavlja, u suštini, naš način i stil života. Sve aktivnosti koje obavljamo su ustvari naš život i upravo kroz definisanje našeg stila života, individua zadovoljava svoje životne potrebe i shodno tome određuje svoju životnu orijentaciju.

Uspješnim načinom organizovanja slobodnog vremena postiže se da mladi ne budu samo potrošači određenih dobara nego i stvaratelji, da svako na svoj način potvrdi i dokaže svoje sposobnosti i dostignuća u nekoj oblasti (Pehar- Zvačko, 2003: 45).

Ovakav uticaj ima dalekosežne pozitivne efekte, stoga je potrebno ima uvijek dostupan i kompetentan kadar u školama, ali i u obitelji, koji će narednim generacijama omogućiti usvajanje znanja, razvijanje vještina i umijeća koji će dati svoj doprinos društvenoj zajednici.

U skladu s tim, u nastavku rada govorimo o najbitnijoj kariki za svakog pojedinca, o porodici te njenom značaju kada je u pitanju korištenje slobodnog vremena. Značajan dio rada smo posvetili ovoj problematici, jer smo smatrali da je neophodno i nikad potrošno problemsko polje.

4.3. Uticaj porodice pri korištenju slobodnog vremena kod učenika

Porodica je nukleus društva i najvažnija institucija u kojoj ličnost započinje svoj put u život, u društvo (Tomić i Hasanović, 2004:32).

Porodica je ta koja omogućava djeci materijalnu, ekonomsku, emocionalnu, duševnu, moralnu podršku i pomoć, a ujedno i sigurnost i stabilnost. Porodica predstavlja prostor u kojem svaki član ima potpunu slobodu ispoljavanja misli, želja, snova i očekivanja.

Upravo zbog toga, porodica i ima najveći uticaj na pojedinca i njegovo dalje životno usmjerenje. Porodica je prvi i najvažniji faktor s velikim odgojnim uticajem u načinu provođenja slobodnog vremena (Tomić i Hasanović, 2004:33).

Obzirom na činjenicu da je sve veći broj roditelja zaposlen i obično imaju problem nedostatka vremena koje bi proveli sa svojom djecom, a djeci je pažnja i ljubav roditelja neophodna, posebno u ranijoj dobi, stoga djeca imaju potrebu da svoje vrijeme provode s roditeljima. Ipak, roditelji bi trebali nastojati, pored svojih poslovnih obaveza, izdvojiti određeni vremenski period i posvetiti ga djeci kako se ona ne bi osjećala usamljeno i odbačeno.

Školski uzrast djece najčešće ima jako veliki broj pitanja, jer je to period kada dijete otkriva nove stvari, upoznaje se svakodnevno s nečim novim, a samo ne zna i ne može doći do odgovora. Obično tada roditelji trebaju razgovarati s djecom i dati odgovore na njihova pitanja i nedoumice i ujedno im konstantno objašnjavati i podučavati novim stvarima i pojmovima, a to će stvoriti prijatnu atmosferu u porodici i povećati povjerenje i razumijevanje između roditelja i djece.

Roditelji imaju obavezu da pruže djetetu najoptimalnije uslove za napredovanje, usavršavanje i razvijanje, te da pronađu granicu i mjeru vlastitog uplitanja u izbor slobodnih aktivnosti kojima će se dijete baviti i u kojima će uzeti učešće.

Bitno je postići odgovarajući balans kako bi i roditelji, a i njihovo dijete bilo ispunjeno, a samim tim zadovoljene želje i interesi kako jednog tako i drugog. Zbog toga roditelj kao osnovni model djetetu treba kroz primjere i razgovor pokazati koje stvari i aktivnosti može koristiti, a da one na njega pozitivno utiču. Najčešći uzor mlađoj djetetu su upravo roditelji, djeca upijaju svaku njihovu riječ i djelo, stoga je potrebno iskoristiti tu roditeljsku moć u adekvatne svrhe i usmjerenje djeteta ka pozitivnim stvarima.

Balans se neće postići ni ukoliko roditelji djetetu daju slobodu izbora veću nego što bi trebali, jer dijete školskog uzrasta, posebno učenici osnovne škole, nemaju dovoljno razvijenu mentalnu svijest o pravilnom i samostalnom rasuđivanju i procjenjivanju. Stoga im je potrebna pomoć roditelja ili nastavnika, jer su to osobe sa kojima dijete ima najviše kontakta.

Ako uzmemo u obzir da dijete svoje prve navike, vještine i znanja stiče upravo unutar porodice, da pokazuje prva interesovanja i radoznalost među članovima porodice, to sve može biti od velike pomoći roditeljima pri izboru i određenju načina korištenja slobodnog vremena.

Aktivno učešće roditelja, u usmjeravanju djeteta ima određene ciljeve tih aktivnosti. Ciljevi roditeljskog i porodičnog odgoja odnose se, prije svega, na identifikaciju dječijih sposobnosti i afiniteta kroz igru, da upoznaju djecu i omoguće im pravilno rasuđivanje pozitivnih i negativnih postupaka kod ljudi, uklapanje u okruženje i mogućnost ostvarivanja komunikacije s vršnjacima i okruženjem, te uključivanje djeteta u razne porodične, zabavne, radne i edukativne aktivnosti i obaveze (Ajanović i Stevanović, 2004:78).

Postoji veliki broj mogućnosti koje su ostavljene roditeljima na izbor, kako bi svom djetetu omogućili što bolju i adekvantiju pomoć prilikom usmjeravanja i uključivanja u aktivnosti koje će mu biti od koristi, kako u datom momentu, tako i na dugoročnom planu.

Prije svega, to bi bile individualne metode koje biraju sami roditelji jer se djeca međusobno razlikuju i nije ispravno da očekujemo da metode koje smo primjenjivali sa jednim djetetom moraju djelovati i na drugo dijete. Svako dijete je individua za sebe i ono djeluje samo na sebi svojstven način.

Ukoliko roditelji uvide i prepoznaju talenat njihovog djeteta prema određenoj oblasti, poželjno je da ga u tome i podrže i da na dijete djeluju motivirajuće i omoguće mu uslove za bavljenje određenom aktivnošću, ukoliko im situacija to dozvoljava.

S obzirom da učenici veći dio svog vremena provode u školi i da su uvijek u direktnom kontaktu s nastavnim osobljem, preporučljivo je da roditelji obave razgovor s nastavnikom i zajednički doprinesu pravilnom korištenju slobodnog vremena.

Kao što znamo da je saradnja roditelja sa nastavnicima jako važna kada primjetimo kod djeteta neku poteškoću, na primjer u usvajanju nastavnog sadržaja, isto važi i kada govorimo o pozitivnim karakteristikama naše djece. Nadarenost djeteta također treba da bude praćena kako od strane roditelja tako i od strane nastavnika, jer svi oni zajedno, u tom

trouglu mogu da doprinesu boljem razvoju i pozitivnom usmjeravanju određene sposobnosti i vještine koju primjete kod djeteta.

Roditelji, čija radna i društvena angažovanost ne prerasta u zapostavljanje odgoja djece, već se odražava u normalnim i potrebnim razmjerama, mogu pozitivno uticati na stavove učenika tokom praktikovanja aktivnosti u slobodno vrijeme (Filipović, 1969:75).

Društvena sredina, posebno škola, dužna je pružiti porodici pomoć u pravilnom usmjeravanju ambicija djece, ali i samih roditelja. Roditelji bez kulture slobodnog vremena teško će postići povoljni i zadovoljavajući efekat kod vlastite djece. Iz tog razloga uloga škole, u ovom slučaju, je od velikog značaja.

Saznanje roditelja da učenici radeći u određenoj aktivnosti stiču nova znanja, vještine i navike, da je njihovo učešće od koristi za fizički, intelektualni, emotivni i društveni razvoj djeteta, služi kao olakšavajuće uvjerenje s obzirom na veliku odgovornost koju uloga roditelja s sobom nosi (Filipović, 1969:76).

To je, svakako, i predviđeno da se postigne korisnim načinom provođenja slobodnog vremena, a kao rezultat može biti uspješan samorazvoj učenika i formiranje normalne, zdrave i društveno sposobne i samostalne osobe koja može doprinijeti kako sebi tako i razvoju društva u budućnosti.

Međutim, svjesni smo da učenici nailaze na različite probleme kada je u pitanju izbor slobodnih aktivnosti, pa smo zbog toga o tim problemima u nastavku rada odlučili govoriti.

4.4. Problemi kod učenika pri organizaciji slobodnog vremena

Problem slobodnog vremena postaje sve značajniji i prisutan je u raznim vidovima i podložan je različitim spoljašnjim faktorima. Međutim, problem specifičnosti slobodnog vremena učenika se razlikuje od slobodnog vremena odraslih.

Mladi ljudi se tokom školovanja susreću s različitim problemima, koji pogađaju i imaju negativan uticaj na generalno mlađu populaciju.

Finansijska nestabilnost porodice može biti ključna za razvoj ličnosti učenika, jer ukoliko roditelji nisu finansijski u mogućnosti pratiti aktivnosti slobodnog vremena djeteta, javlja se opasnost da uključjenje u određenu aktivnost ostane samo želja.

Svjesni smo da svaka vanškolska aktivnost, bilo sport, kultura ili pak umjetnost, iziskuje određene novčane troškove koji se javljaju mjesečno ili sedmično, ovisno od obima i perioda bavljanja aktivnošću. Neki roditelji to mogu priuštiti možda jednom djetetu, ali sa dolaskom više djece u porodicu povećava se trošak, a prihodi sve manje mogu pokriti iste. Zbog toga je ovo jedan od osnovnih problema kada je u pitanju slobodno vrijeme i njegova pravilna primjena.

Također, nedostatak adekvatne i raznolike ponude aktivnosti gdje bi se mladi mogli uključiti i angažovati još je jedan od problema prilikom organiziranja aktivnosti u okviru slobodnog vremena.

Osim toga, i nedovoljno posvećivanje pažnje i zapostavljanje potreba mladih ljudi i učenika dovodi do spoznaje da to već predstavlja sociološki problem koji izlazi van okvira mladih, porodice i škole.

Izbor aktivnosti u slobodno vrijeme određen je subjektivnim faktorima - društveni položaj mladih i njihovih roditelja, obrazovanje, sposobnosti, stečene navike itd., ali i objektivnim faktorima - aktuelna ponuda i dostupnost određenih sadržaja. Dok u porodici i školi postoje relativno čvrsto određene norme i kontrola ponašanja, ispunjavanje slobodnog vremena je često prepušteno samim učenicima.

Ako je dobro organizovano, slobodno vrijeme može omogućiti zadovoljavanje nekih njihovih ličnih interesa, ali kao loše strukturirano može predstavljati veliku opasnost, jer zahtjeva samokontrolu ponašanja koju mnogi mladi ljudi još ne posjeduju.

Slobodno vrijeme mladih ima specifičnu strukturu koja putem svojih temeljnih uloga (odmor, razonoda i razvoj ličnosti) ima i razvojno - preventivnu ulogu u životu mladih.

Da bi ono ispunilo te svoje uloge, nužno je stvoriti potrebne uslove, a kako bi uslovi bili optimalni za ispunjenje svih tih uloga slobodnog vremena, potrebno je poznavati potrebe i želje učenika. Njihove želje možemo razotkriti direktno iz razgovora sa njima, te na taj način možemo doprijeti do njih i biti sudionici u realizaciji aktivnosti koje vole, a koje su pozitivne i na koje možemo imati uticaja mi kao odrasli pojedinci.

Samo kada slobodno vrijeme postane prostor u kojem se mladi čovjek osjeća svojim, zadovoljnim i ostvarenim, u kojem je slobodan iskazati i pokazati svoje umijeće, u njima

prepoznaje sebe, možemo biti sigurni da je slobodno vrijeme ispunilo sve svoje funkcije i pridonijelo razvoju ličnosti.

5. AKTIVNOSTI UČENIKA U SLOBODNOM VREMENU

Kako postoje različite aktivnosti slobodnog vremena, tako i postoji jako veliki broj različitih raspodjela slobodnih aktivnosti. One se mogu podijeliti i razvrstati s obzirom na životnu i starosnu dob, po spolu, zatim po intelektualnoj, fizičkoj razvijenosti i sposobnosti, a mogu se kategorisati kao sportske, kulturne, umjetničke, istraživačke, naučne i slično.

Aktivnosti koje se odvijaju tokom slobodnog vremena ustvari su sve one aktivnosti kojima pojedinac želi da se bavi, što samim tim predstavlja njegov vlastiti izbor s obzirom na njegova interesovanja.

Temelj tih aktivnosti jeste slobodna volja i slobodan izbor pojedinca koja se ne shvata kao obaveza koja će biti rađena pod stresom, a može dovesti pojedinca do izvrsnih rezultata i dostignuća, što i čini takve aktivnosti posebnim. S obzirom na volju i interesovanje pojedinca za određenu aktivnost svako od nas se može uključiti u različite oblike aktivnosti i na taj način zadovoljiti svoje želje i hirove. Stoga smo kroz dalji tekst željeli predstaviti neke od oblika aktivnosti kojima se djeca mogu posvetiti i u njima provoditi svoje slobodno vrijeme.

5.1. Vannastavne aktivnosti učenika

Kada govorimo o aktivnostima učenika u slobodno vrijeme, prije svega to se odnosi na sve vannastavne aktivnosti koje ne ulazi u obavezni nastavni dio.

Vannastavne aktivnosti predstavljaju plansko i stvaralačko razvijanje, sticanje i proširivanje znanja direktnim učešćem i uključivanjem učenika u iste i obogaćivanjem njegove ličnosti mnoštvom raznovrsnih informacija u društvenoj sredini, u raznim sekcijama, grupama, klubovima i organizacijama, a koje u sebi imaju rekreativan, zabavan i edukativan sadržaj (Ajanović i Stevanović, 2004:21).

Vannastavne aktivnosti čine vrlo značajan dio odgojnog i obrazovnog sistema učenika. Prema svojim vlastitim interesima i afinitetima učenici biraju vannastavne aktivnosti koje žele pohađati. Samim tim, vannastavne aktivnosti su u potpunosti prilagođene potrebama i željama učenika. Obavezni nastavni dio obrazovanja je stogo definisan i precizan, dok vannastavne aktivnosti su u velikoj mjeri slobodnijeg i opuštenijeg karaktera, te samim tim i fleksibilnije.

Možemo zaključiti da vannastavna aktivnost predstavlja specifičan način prenošenja novih znanja i vještina u različitim okolnostima u odnosu na redovnu nastavu.

Slobodno vrijeme koje učenicima stoji na raspolaganju, ima različite funkcije koje se odnose, na aktivan odmor, odnosno da je učenik svjestan da je to potpuno drugačiji pristup pojedincu u odnosu na školu, da u tome uživa, ali i da usvaja nova znanja. Također, kroz aktivnosti u toku slobodnog vremena potrebno je pridobiti pažnju djeteta i priuštiti mu određeni vid razonode, a kroz takav pristup raditi na razvoju ličnosti i samosvijesti djeteta na svim poljima.

Sve te aktivnosti predstavljaju jednu cjelinu u kojoj se dijete odmara od svih svojih školskih, porodičnih, društvenih obaveza, a istovremeno radi na svojoj informiranosti, razvoju, vještinama, ovisno šta određena aktivnost nudi i unapređuje.

Kojim god se aktivnostima učenik bavio tokom svog slobodnog vremena, one imaju jasno preciziran cilj, a naveli smo ga na više mjesta, s tim da je sadržaj aktivnosti različit.

Zadatak svih aktivnosti jeste naučiti i naviknuti učenike za bavljenje naukom, kulturom, sportom, umjetnošću, društvenim angažmanom, a time se postiže razvijanje interesovanja i sposobnosti za raznovrsne djelatnosti i njihov lični razvoj (Ajanović i Stevanović, 2004:39).

Stoga, je izrazito od velikog značaja pružiti učenicima priliku da svoje slobodno vrijeme koje im ostane na raspolaganju provodu u onim vannastavnim aktivnostima koje im pružaju najoptimalnije mogućnosti da u što većoj mjeri angažuju i pokažu svoje sposobnosti.

Možemo reći da ovakve aktivnosti mogu snažno uticati na potpunu posvećenost istoj, ukoliko se uspješno spoje interesovanja učenika sa tim novim spoznajama koje nudi određena aktivnost.

Da bi se postiglo tako nešto potrebno je imati dinamičan i fleksibilan sistem rada i provođenja aktivnosti koji će biti podložan promjenama i prilagođavanju svakom učeniku individualno kako bi se postigla ravnoteža u sklopu sprovođenja date aktivnosti.

Ovakav vid aktivnosti predstavlja kolektivno uključivanje učenika u toku slobodnog vremena, međutim značajno mjesto u slobodnom vremenu zauzima i individualni rad učenika. Učenik može najviše da djeluje na razvoj svojih stvaralačkih i kreativnih sposobnosti. Individualni rad učenika u slobodnom vremenu, također je dio slobodnih aktivnosti, kao što je to slučaj i sa radom u sklopu različitih grupnih aktivnosti (Tomić i Hasanović, 2007:38).

Ovakav vid samostalnog rada tokom slobodnog vremena kod učenika formira lični stil usavršavanja i samorazvoja, povlači za sobom potpunu angažovanost i predanost određenoj aktivnosti, a kao dodatna satisfakcija jeste što je to po slobodnom i ličnom nahođenju učenika.

Iz toga razloga smo se koristeći različitom literaturom bazirali na neke od karakteristika koje smo pronašli u Pedagoškoj enciklopediji. Dakle, prema Pedagoškoj enciklopediji II (1989.), poseban značaj slobodnih aktivnosti ogleda se u sljedećem:

- Optimalan temelj za zadovoljavanje i stvaranje novih interesovanja kod učenika;
- Osjećaj zadovoljstva bavljenjem onom aktivnošću prema kojoj učenik pokazuje afinitet;
- Sticanje novih znanja i vještina;
- Razvijanje kreativnosti, inicijativnosti i stvaralaštva;
- Utiče na socijalizaciju učenika;
- Doprinosi afirmaciji i razvoju ličnosti;
- Olakšava komunikaciju sa sredinom;
- Doprinosi uspješnijoj profesionalnoj orijentaciji učenika
- Olakšava i osposobljava učenika za pravilno korištenje slobodnog vremena i time ga odvaja od eventualne opasnosti od društveno neprihvatljivog ponašanja (Tomić i Hasanović, 2007:39)

Sve ono što su autori pisali o slobodnom vremenu, nastojali smo kroz prethodno napisane redove i obrazložili, i iz tog razloga navedene karakteristike povezujemo sa funkcijama koje imaju različiti vidovi aktivnosti, a kojima se možemo baviti u slobodno vrijeme.

Različiti vidovi aktivnosti slobodnog vremena imaju i različite funkcije koje smo odlučili predstaviti u tri osnovne skupine.

1. Aktivnosti u funkciji odmora - to su aktivnosti kojima se obnavlja snaga, odbacuje iscrpljenost, regeneriše se organizam i fizički i psihički, a to bi bile sljedeće aktivnosti:

šetanje, izleti, vožnja biciklom, slušanje muzike, plesanje, pjevanje, razne društvene igre i slično.

2. Aktivnosti u funkciji razonode - to su aktivnosti kojima se nastoji poboljšati raspoloženje i koje pospješuju odmor, a to su razne sportske, kulturno- umjetničke manifestacije, posjeta raznim kulturnim institucijama itd.
3. Kao posljednje aktivnosti bile bi one aktivnosti koje objedinjavaju funkciju razonode i odmora, a njih čine tzv. rekreativne aktivnosti (Pehlič, 2014:19).

Bavljenje bilo kojom od navedenih aktivnosti našoj djeci može biti dobar primjer i način provođenja slobodnog vremena..

Aktivnosti slobodnog vremena i njihove funkcije bira i određuje sam pojedinac, a njihov vrlo bogat i raznovrstan sadržaj prati živa dinamičnost, aktuelnost i savremenost. Kod obaveznih poslova radi se o takvim zadacima, načinima i vrstama djelovanja kod kojih je tok unaprijed određen, one nisu prigodne već stalne.

Dobrovoljna opredjeljenost prema slobodnim aktivnostima, vrijeme i mjesto, njihov izbor i način vršenja pružaju goleme mogućnosti njihova korištenja, čime se ujedno i kompletira i obogaćuje obavezna strana ljudske djelatnosti.

Aktivnosti u slobodnom vremenu utiču na sadržajni život čovjeka u kome pojedinac može razvijati i formirati svoju individualnost unutar cjelokupnog kretanja društva.

Samo pod uslovom poštovanja navedenih obilježja slobodno vrijeme i njegove aktivnosti naći će svoje pravo mjesto, opravdanost i smisao u sveukupnom životu čovjeka.

Da bi se navedene karakteristike mogle uspješno realizovati, potrebno je da se aktivnosti slobodnog vremena odvijaju i vrše po odgovarajućim načelima koja ih usmjeravaju i ujedno osiguravaju njihovu svojstvenost i funkcionalnost.

Svaka od ovih, ali i ostalih aktivnosti koje su edukativnog karaktera sadrži razvojnu i prije svega, preventivnu ulogu.

Aktivno korištenje slobodnog vremena je oduvijek predmet brojnih istraživanja i svako od njih je dovelo do istih činjeničnih tvrdnji da je od krucijalnog značaja upućivanje mlađe populacije na što produktivnije provođenje slobodnog vremena.

Samim tim, bitno je na samom početku kod učenika razvijati motivaciju za učešćem i aktivnim provođenjem slobodnog vremena, kako bi stekli radne navike i postali svjesniji značaja pravilnog korištenja slobodnog vremena i uspješne organizacije.

5.2. Sportski život učenika

Bavljenje sportom predstavlja jedan od najčešćih načina provođenja slobodnog vremena mladih, te stoga je slobodno vrijeme u uskoj vezi sa sportom i sportskim aktivnostima.

U sportskim sekcijama i klubovima djeca jačaju svoje fizičke i psihičke sposobnosti, provode radostan i ispunjen život i razvijaju smisao za doživljavanje uspona i padova (Ajanović i Stevanović, 2004:130).

Koristi bavljenjem sportskim aktivnostima od rane školske dobi su višestruke. Najprije govorimo sa aspekta zdravstvenog stanja pojedinca.

Općepoznata je činjenica da je savremena ljudska populacija u velikoj mjeri uskraćena bavljenjem fizičkim aktivnostima. Razvojem modernih tehnologija i uređaja koje zamjenjuju fizički rad osoba, te olakšavaju rad zaposlenika omogućavajući mu da jednim pritiskom dugmeta obavi, putem mašina, sve predviđene fizičke radnje, govori mnogo o izostanku aktivnijeg fizičkog pokreta.

Međutim, svakodnevnim radnim obavezama i nedostatkom vremena, kao i nepravilnom organizacijom istog, dolazimo u neprijatne situacije kada smo danima, mjesecima, pa i godinama bez adekvatne fizičke aktivnosti, a što može ozbiljno narušiti mentalno i fizičko zdravlje osobe.

Međutim, skoro sve životne navike se stiču u školskom uzrastu, pa tako je i bavljenje sportom najbolje početi u tom periodu kada sport može poslužiti kao odličan "opuštajući ventil" oslobađajući učenika od pritiska škole i školskih obaveza.

Kretanje predstavlja jednu od osnovnih potreba djece, te je potrebno pronaći metode pomoću kojih će dijete zadovoljiti svoju potrebu za kretanjem i igranjem.

Sport može biti od velikog značaja za dijete, jer će mu omogućiti prihvatanje individualnog fizičkog izgleda u periodu odrastanja kada dijete postaje svjesnije samog sebe i okoline, također će doprinijeti formiranju i razvoju sistema pravilnih životnih vrijednosti, razviti osjećaj upornosti, snalažljivosti, odgovornosti, organizovanosti, želje za konstantnim napredovanjem, učenjem i svakako može pomoći u zaštiti i prevenciji od raznih bolesti i oslobađenjem od stresa.

Bavljenje sportom ima određene specifične karakteristike koje nema niti jedna druga aktivnost slobodnog vremena, a koja doprinosi izradnji, razvoju i napredovanju u vidu fizičke snage, spremnosti, ali i kod mentalnog razvoja i samosvijesti. Kroz sport, dijete razvija i oblikuje svoje tijelo na pravilan način i u skladu sa svojim godinama, a radi i na jačanju svojih karakternih i unutašnjih osobina, a koje će mu biti od izuzetne važnosti u budućnosti.

Aktivnim bavljenjem određenom fizičkom aktivnošću, dijete postaje svjesno svoje snage, svog izgleda i u njemu se uvijek iznova budi želja za novim dostignućima i uspjesima i na taj način se u potpunosti udaljava od svih negativnih uticaja i posljedica koje na pojedinca ostavlja pasivno provođenje slobodnog vremena.

Kroz sport, dijete postaje svjesno da je on taj koji stvara, koji igra, kreira, razvija, unapređuje, uči, pobjeđuje, ali i gubi, a da nije samo pasivni posmatrač svih dešavanja oko njega i u njegovoj sredini. Dijete postaje svjesno da je u stanju napraviti velike promjene, te nema vremena ni mogućnosti misliti i biti skoncentrisan na bespotrebne stvari koje bi mu inače privukle pažnju.

Sportski angažman je temelj zdravog stila i pravilnog načina života. Bavljenje sportom djeci daje povod za druženje, komunikaciju i zajedničku aktivnost sa vršnjacima.

Kroz takva zajednička okupljanja vršnjaka javlja se potreba za poređenjem i dokazivanjem svojih sposobnosti, a što dovodi do postizanja određenih sportskih rezultata i postignuća.

Na samom početku, djeca nisu svjesna toga, već im je u prvom planu iskorištavanje svih mogućnosti i prednosti koje nudi svaka sportska aktivnost, a to je učenje i otkviranje novih stvari, igra, zabava i provođenje vremena sa svojim vršnjacima u opuštenijoj atmosferi u odnosu na školu i nastavu. Međutim, vremenom učenici postaju svjesni primarnog cilja svakog tipa sporta i nesvjesno ulaze u ozbiljniji sistem bavljenja sportskim aktivnostima, koji prelazi u takmičarski dio. Bavljenje sportom počinje i traje zajedno sa školskim procesom i obrazovanjem.

Kao osnovni ciljevi sportskih organizacija i klubova mogli bi se izdvojiti sljedeći:

1. Odgajanje svestrane ličnosti učenika;
2. Priprema kvalitetnih sportista putem treninga čiji se efekti i rezultati reflektuju na takmičenjima i

3. Priprema sudija, organizatora i ostalog kadra za školska sportska društva i takmičenja kao pomoćni kadar nastavnika i trenera (Acković,1970:99).

Učenici koji se bave sportskim aktivnostima van škole formiraju se u kompletniju ličnost koja je svestrana i svjesna sebe i okruženja, jer se u sportskim organizacijama i klubovima nastoji razumno provoditi slobodno vrijeme, te nema mjesta besposličarenju.

U toku nastavnog ciklusa učenici svoje vrijeme provode uglavnom u sjedećem položaju, a na treningu vrijeme provode u nekoj fizičkoj aktivnosti pomoću koje razvijaju različite motoričke sposobnosti, a intelektualna angažovanost je prisutna, ali u potpuno drugačijem kontekstu u odnosu na obavezni školski dio.

Na osnovu toga, sport predstavlja kreativan način za postizanje različitih dostignuća, oslobađanje ličnosti i dokazivanju kvaliteta kroz treninge i takmičenja.

Naučno utemeljeno stanovište je da planski definisana fizička aktivnost pozitivno utiče na:

- Razvoj djece;
- Pобоljšanje zdravlja kod djece;
- Održavanje fizičke kondicije;
- Produžavanje životnog vijeka;
- Razvijanje izdržljivosti, preciznosti i brzine;
- Korigovanje štetnih uticaja i
- Stvaranje uslova za postizanje rezultata na raznim takmičenjima u sportskim aktivnostima.

Zbog navedenih pozitivnih efekata, koje bavljenje fizičkom aktivnošću nosi sa sobom, roditeljima se savjetuje da djecu u ranijoj dobi uključuju u neki vid sportskih aktivnosti, da se druže sa njima, da više kvalitetnog vremena provedu sa djetetom, pa će i napredak kod njihove djece, a i u njihovom međusobnom odnosu biti zagarantovan.

METODOLOŠKO UTEMELJENJE RADA

6. METODOLOŠKO UTEMELJENJE RADA

6.1. Operacionalizacija pojmova istraživanja

Slobodno vrijeme - je skup aktivnosti kojima se pojedinac po slobodnoj volji može potpuno predati, bilo da se odmara ili zabavlja, bilo da povećava nivo svoje obaviještenosti i novi svoga obrazovanja, bilo da se dobrovoljno društveno angažira ili da ostvaruje svoju slobodu, stvaralčku sposobnost, pošto se oslobodi svojih profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza (Ajanović i Stevanovi, 2004:30).

Učenici viših razreda – Pod ovim pojmom podrazumijevamo učenike koji su završni razredi osnovne škole. Završni razredi u osnovnim školama u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine su učenici koji pohađaju deveti razred, a zatim i učenici osmih razreda.

Razvoj ličnosti - predstavlja skup fizioloških i kognitivnih promjena koje se dešavaju tokom perioda ljudskog života. Teoretičari razvoj čovjeka dijele na nekoliko faza počevši od predškolske dobi, srednjeg djetinjstva, adolescencije itd.. U svim tim razdobljima čovjek raste i razvija se. Tjelesni razvoj obuhvaća promjene u tjelesnom izgledu i motoričkim vještinama. Kognitivni razvoj obuhvaća razvoj složenih misaonih procesa poput rasuđivanja, mišljenja, uočavanja i rješavanja problema (Vidović, Rijavec i dr.2003:45). Čovjek se razvija i na svim drugim poljima, a koliki napredak će ostvariti ovisi od mnogo faktora, između ostalog i od kvalitete iskorištenosti slobodnog vremena.

Pubertet – je razdoblje rane adolescencije u kojem niz fizioloških promjena do tada nezrelom organizmu omogućuje reprodukciju. Prvi znaci puberteta kod djevojčica se javljaju između desete i petnaeste godine, a kod dječaka između jedanaeste i šesnaeste godine (Vidović, Rijavec i dr.2003:47).

6.2. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je slobodno vrijeme učenika viših razreda osnovne škole.

Živimo u vremenu brzog razvoja tehnike i tehnologije, pitamo se gdje je u svemu tome slobodno vrijeme i kakvu funkciju ono ima za jednog pojedinca.

Slobodno vrijeme doprinosi razvoju fizičkih, intelektualnih, estetskih, radnih, tehničkih, moralnih i socijalnih kvaliteta (Ajanović i Stevanović, 2004: 29).

Dakle, slobodno vrijeme može da utječe na cjelokupan razvoj ličnosti, te pravilno organizovanje i provođenje slobodnog vremena može znatno doprinijeti pojedincu. Smatramo da je slobodno vrijeme učenika viših razreda osnovne škole od velike važnosti kako za razvoj učenika tako i za buduća usmjerenja. U ovom radu želimo istaknuti značaj slobodnog vremena za učenike u pubertetu, te ćemo istraživačkim dijelom pokušati doprinijeti praksi.

Takođe ćemo se baviti načinom na koji učenici viših razreda osnovne škole provode slobodno vrijeme, za koje aktivnosti se veže provedeno vrijeme, te da li osjećaju napredak kada je u pitanju njihov lični razvoj.

6.3. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste istražiti oblike i aktivnosti koje učenici viših razreda osnovne škole praktikuju u slobodno vrijeme, te povezanost zastupljenih aktivnosti sa razvojem ličnosti.

U skladu sa ovako postavljenim ciljem, postaviti ćemo **zadatke istraživanja**:

- **Utvrđiti koliko vremena učenici provode u slobodnim aktivnostima.**
- **Istražiti koji su to faktori koji sudjeluju u organizaciji slobodnog vremena učenika viših razreda osnovne škole**
- **Istražiti oblike i vrstu aktivnosti kojima se bave učenici u slobodnom vremenu.**
- **Istražiti ko su socijalne grupe sa kojima učenici viših razreda provode svoje slobodno vrijeme.**
- **Istražiti povezanost slobodnih aktivnosti sa školskim obvezama kod učenika, te odgovaranje škole na potrebe učenika.**

- **Ispitati koji su to najčešći pozitivni i negativni izvori aktivnosti u slobodnom vremenu kod učenika.**

6.4. Hipoteze

Glavna hipoteza našeg rada glasi:

Učenici viših razreda osnovne škole u svom slobodnom vremenu primjenjuju oblike i aktivnosti koje bi potpomogli razvoj njihove ličnosti.

A postavljene **pothipoteze** ovog rada su sljedeće:

- Učenici na dnevnoj bazi imaju više od četiri sata slobodnog vremena.
- Roditelji su najznačajniji faktor koji sudjeluje u organizaciji slobodnog vremena učenika viših razreda osnovne škole.
- Najčešći oblik aktivnosti kojim se učenici bave u slobodnom vremenu je sport.
- Učenici za svoje socijalne grupe odabiru svoje vršnjake i sa njima provode slobodno vrijeme.
- Učenici koriste sekcije kao oblik školskih aktivnosti za koji vežu svoje slobodno vrijeme, te škola odgovara na potrebe i interese svojih učenika.
- Najčešći pozitivni faktor provođenja slobodnog vremena kod učenika je sport, a negativni faktor je internet.

6.5. Definiranje uzorka istraživanja

Uzorak koji ćemo koristiti u ovom istraživanju je namjerni. U namjernom biranju mi vršimo selekciju članova s obzirom na neku svrhu ili namjeru (Fajgelj, 2014: 596).

U našem istraživanju imamo namjeru da uzorku pripadaju učenici iz viših razreda osnovne škole. Shodno tome, uzorak čine učenici osmih i devetih razreda osnovne škole „Mehmedalija Mak Dizdar“ u Dobrinju. U uzorak će biti obuhvaćeno jedno odjeljenje osmog i jedno odjeljenje devetog razreda. Ukupan broj učenika u osmom razredu je 18, od toga 12 dječaka i 6 djevojčica. Ukupan broj učenika devetog razreda je 33, od toga 16 dječaka i 17 djevojčica.

U konačnici u uzorak našeg istraživanja ubraja se ukupno 51 učenik, od toga ukupno dječaka 28, a djevojčica 23.

U istraživačku skupinu željeli smo uključiti i roditelje učenika. Našem istraživanju se odazvalo ukupno 38 roditelja od 51 učenika. Ukupan broj učesnika u istraživanju iznosi 89.

6.6. Identifikacija, klasifikacija i operacionalizacija varijabli

Zavisna varijabla je slobodno vrijeme učenika viših razreda osnovne škole.

Slobodno vrijeme podrazumijeva vrijeme kojim učenici raspolaze nakon završenih redovnih nastavnih obaveza. Ono se organizuje i realizuje na osnovu ličnog interesovanja. Učenici uglavnom biraju one aktivnosti koje najbolje odgovaraju njihovim crtama ličnosti i karakteru. Pravilna organizacija i kvalitetno provođenje slobodnog vremena može znatno doprinijeti razvoju ličnosti.

Nezavisne varijable koje ćemo pratiti tokom istraživanja su oblici aktivnosti u slobodnom vremenu kao što su: školski uspjeh kod učenika, učenički interesi, osobine ličnosti, motiviranost.

Kod nezavisne varijable ćemo operacionalizirati osobine ličnosti i školski uspjeh.

Osobine ličnosti predstavljaju sklop osobina koje karakteriziraju svakog pojedinca. One predstavljaju nešto po čemu se razlikujemo od drugih ljudi, predstavljaju nešto po čemu smo specifični. Postoje različiti tipovi ličnosti i upravo tu različitost možemo istražiti kada je u pitanju provođenje slobodnog vremena.

Školski uspjeh predstavlja stepen usvojenog znanja i vrijednosti koje su propisane nastavnim planom i programom. Školski uspjeh se predstavlja brojevano, ocjenama. Osim toga, školski uspjeh nastavnik kontinuirano prati te može praviti i zabilješke. Kako postoji školski uspjeh, tako postoji i školski neuspjeh za kojeg se vežu najniže ocjene na ocjenjivačkoj skali.

6.7. Metode istraživanja

Metoda kojom ćemo se koristiti u istraživanju je deskriptivna metoda istraživanja odgoja i obrazovanja koja predstavlja skup znanstveno-istraživačkih postupaka s kojima se opisuju

pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje stanje, a time i njihove osobine bez obzira na njihove uzorke (Mužić, 1999:43).

Deskriptivnu metodu u ovom radu koristimo da upotpunimo i pojasnimo slobodno vrijeme, te oblike njegovog provođenja kod učenika viših razreda osnovne škole.

Druga metoda koju ćemo koristiti u radu je komparativna metoda istraživanja. U ovom radu komparativna metoda može poslužiti za uspoređivanje istih ili sličnih činjenica, pojava, procesa i odnosa. U ovom slučaju su to učenici osmih i devetih razreda, te ćemo na osnovu dobivenih rezultata moći vršiti poređenja na temelju zavisne i nezavisnih varijabli.

Treća metoda je kauzalna metoda u istraživanju odgoja i obrazovanja koja predstavlja skup naučno-istraživačkih postupaka pomoću kojih se ustanovljavaju uzročno-posljedične veze između pojava (Mužić, 1999:44). Svrha kauzalne metode u ovom istraživanju se odnosi na fazu ispitivanja veza između korištenja slobodnog vremena i osobina ličnosti kod učenika.

6.8. Tehnike i instrumenti

Tehnika kojom ćemo se koristiti u ovom istraživanju je anketiranje. Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi s njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 1999:83). Instrument koji proizilazi iz tehnike anketiranja je anketni list.

7. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

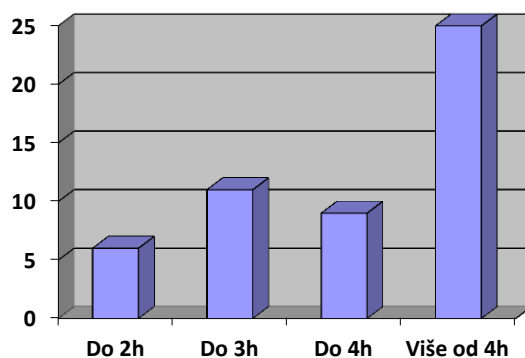
Istraživanja je provedeno u maju 2016. godine sa učenicima osmih i devetih razreda osnovne škole „Mehmedalija Mak Dizdar“ u mjestu Dobrinje u općini Visoko na uzorku od 81 ispitanika, koje čine roditelji i učenici. Cilj ovog istraživanja jeste istražiti oblike i aktivnosti kod učenika viših razreda osnovne škole koje praktikuju u slobodno vrijeme, te njihovu povezanost sa razvojem ličnosti.

Rezultati su prikazani redoslijedom koji prati redoslijed zadataka iz metodološkog dijela rada kako bi nam pomogli u lakšoj interpretaciji istih. Prvenstveno ćemo predstaviti rezultate istraživanja provedenim sa učenicima osmih i devetih razreda, a nakon toga se bazirati na rezultate dobivene istraživanjem provedenim sa roditeljima. Također, rezultate koje smo predstavili grafikonima i tabelama, prati interpretacija istih, a nakon toga je izveden i zaključak o provedenom istraživanju i radu uopšte.

7.1. Vrijeme koje učenici provode u slobodnim aktivnostima

Početa tačka našeg istraživanja vezana je za osnovne elemente slobodnog vremena, a ona je determinisana vremenskom varijablom. Kao istraživači, želimo imati informacije o tome da li djeca u pubertetskoj dobi pridaju važnost slobodnom vremenu i koliko vremena provode u slobodnim aktivnostima.

Odgovori na anketnom listiću su ponuđeni u formi zaokruživanja ponuđene satnice, a podaci o dužini trajanja slobodnog vremena na dnevnoj bazi je dala sljedeće rezultate:

Grafikon 1. Vrijeme koje učenici provode u slobodnim aktivnostima

Iz grafičkog prikaza možemo ustanoviti da učenici veliki dio tokom dana imaju vremena za svoje aktivnosti i troše ga na svoje slobodno vrijeme. Najmanji broj učenika istakao je da dva sata, u toku dana ima slobodnog vremena. Oni učenici koji su se opredjelili za ovaj odgovor se bave sportom, članovi su određenih sportskih klubova ili članovi jedne ili više sekcija koje škola organizuje. Sport spada u sami vrh aktivnosti koji pozitivno djeluju na razvoj ličnosti, ali i na fizičku istrošenost tijela jer znamo koliko on doprinosi zdravlju i kvaliteti života kako djeteta tako i odraslog pojedinca. Učenicima koji se bave sportom potreban je i aktivan odmor u slobodnom vremenu.

Da li učenici svoje slobodno vrijeme koriste kvalitetno ili ne, odnosno na koji način ga koriste, moći ćemo vidjeti u interpretaciji rezultata istraživanja provedenim sa njima.

S druge strane, učenici koji su naveli da čak do četiri sata u toku dana imaju slobodnog vremena, ističu važnost sportskih aktivnosti, iako još uvijek nisu uključeni u iste. Također, smatramo da više slobodnog vremena treba iskoristiti u bavljenju nekim sportskim aktivnostima, u školi ili izvan nje, u nastavnim ili vannastavnim aktivnostima, bilo da se radi o dječacima ili djevojčicama, jer na taj način jačamo svoje tijelo i duh i imamo kvalitetan način života.

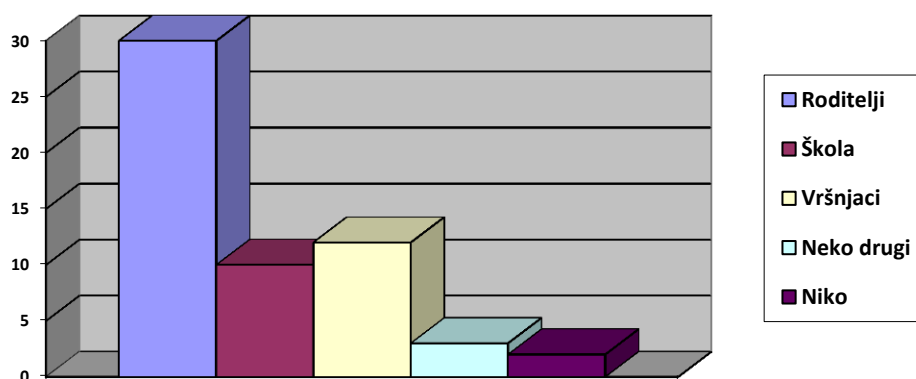
S obzirom na navedeno naša pothipoteza, koja glasi da *učenici na dnevnoj bazi imaju više od četiri sata slobodnog vremena*, je potvrđena s obzirom na dobivene rezultate istraživanja.

7.2. Faktori koji sudjeluju u organizaciji slobodnog vremena

Već u prvom zadatku istraživanja dolazimo do zaključka da uključenost u vannastavne aktivnosti, pored škole i školskih obaveza, diktira ostatak vremena koji učenicima ostaje na raspolaganju. Stoga, smatramo da nastavnici, učitelji i roditelji trebaju više pozornosti posvetiti tome u koje aktivnosti se uključuju njihova djeca, jer to se radi u ranoj dobi, a ne u odrasloj kada okolina može imati negativan uticaj na pojedinca.

Učenici koji su označili da imaju više od četiri sata slobodnog vremena dnevno su učenici koji se ne bave sportskim aktivnostima. Od tih učenika očekujemo da svoje slobodno vrijeme iskorištavaju u vršenju poslova kod kuće, ili posvećenost izvršavanju zadaće ili drugih aktivnosti vezanih za školu.

Za učenike četiri sata slobodnog vremena je jako mnogo i u takvim situacijama potrebno je da dijete ne bude prepušteno samo sebi, nego da se roditelji posvete djetetu i organizaciji njegovog slobodnog vremena. Važnost prisutnosti roditelja u tom vremenskom periodu je jedan od faktora koji je nezamjenjiv. S toga, u narednom grafikonu je prikazan dobiveni podatak koji govori o tome koji faktor ima najveći stepen prisutnosti u organizaciji slobodnog vremena kod djece.

Grafikon 2. Klasifikacija faktora koji imaju najveći stepen prisutnosti u organizaciji slobodnog vremena učenika viših razreda

Analiza navedenog pitanja nas je dovela do prilično očekivanog rezultata, a to je da primarnu ulogu u organizaciji slobodnog vremena kod učenika upravo imaju roditelji. To je činjenica koja nas kao istraživače raduje iz razloga što se pored svih roditeljskih obaveza djeca i dalje osjećaju sigurnim i imaju orijentir u svom životu. Naravno da ovaj istraživački podatak ima i svoje negativne strane ukoliko su roditelji orijentisani ka tome da djeca budu ono što roditelj želi, a ne ono što djeca žele i u čemu se vide. Vršnjaci su često orijentir prema kome se djeca ravnaju i u čemu vide i prijatelje i konkurenciju. Takav stav vlada i između pojedinih roditelja. Svi ti vršnjaci su iz škole, pa je s toga i očekivano da su varijable škola i vršnjaci približne vrijednosti. Grafikon nam pokazuje da postoje i djeca koja smatraju da su prepuštena sama sebi u smislu da imaju punu kontrolu nad svojih slobodnim vremenom i da ga oni organizuju kako oni žele.

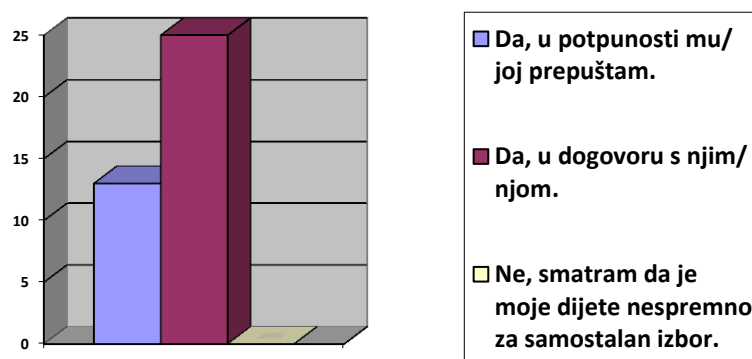
U vezi s tim, roditelji su sastavni dio našeg uzorka istraživanja i od njih smo željeli saznati kakvi su njihovi stavovi po pitanju organizacije slobodnog vremena kod učenika. Kako smo ranije naveli u istraživanju je učestvovalo 38 roditelja.

Bitno zapažanje jeste da su sami roditelji naglasili da vršnjaci posjeduju veću moć uticaja nego škola, što predstavlja podatak vrijedan pažnje iz razloga što su iznošenjem ovakvog stava, roditelji svjesni činjenice da izbor društva učenika može dovesti ili do pozitivnog efekta, ali i potpuno neočekivanog i nepovoljnog uticaja.

Kao ponuđen odgovor je uključivao i odgovor "Neko drugi", a roditelji su dodali da je to internet, brat/ sestra ili rodbina.

U skladu s tim, odlučili smo se postaviti kao jedan od zadataka ovog istraživanja i ispitivanje načina na koji se roditelji ophode prema odabiru aktivnosti kojima će se njihova djeca baviti tokom slobodnog vremena. Da li će prioritet u provođenju slobodnog vremena dati vlastitim interesima, sportu, internetu ili nekome drugom. Stoga, postavili smo pitanje o načinu na koji se njihovo dijete opredjeljuje i odlučuje o izboru slobodnih aktivnosti.

Da li dajete mogućnosti izbora Vašem djetetu pri odabiru načina provođenja slobodnog vremena?

Grafikon 3. Prikaz odgovora roditelja na pitanje da li daju mogućnost izbora djetetu da odabire način provođenja slobodnog vremena

Rezultati analize su pokazali da roditelji uglavnom u dogovoru sa svojim djetetom vrše izbor slobodnih aktivnosti.

Ovo najprije znači da je komunikacija između roditelja i djece u velikoj mjeri uspješna i da su i roditelji svjesni činjenice da je potrebno da uvažavaju mišljenja, želje i očekivanja od djece,

bez obzira na njihovu starosnu dob. Ovakav pristup komunikacije i razgovora je najpovoljniji za dijete jer se osjeća bitnim i shvata da se i njegovo mišljenje uvažava bez obzira što je, možda nekada i nerealno ili van mogućnosti i ispunjenja od strane njegovih roditelja.

Ukupno 13 od 38 roditelja se izjasnilo da izbor načina provođenja slobodnog vremena prepuštaju isključivo svom djetetu. Ovo može biti činjenica koja se da posmatrati iz dva ugla, te samim tim može predstavljati dvije različite krajnosti. Naime, s jedne strane u potpunosti prepuštena mogućnost izbora od strane djeteta može značiti da roditelji imaju jako veliku dozu povjerenja prema svom djetetu i da čvrsto vjeruju da njihov izbor neće biti pogrešan i da ih njihov izbor neće odvesti u pogrešnom smjeru.

S druge strane, ovo može imati negativnu konotaciju. Potpuna prepuštenost odlučivanja i izbora djetetu koje još uvijek nema razvijenu svijest o eventualnoj štetnosti vlastitih odluka i izbora, može značiti da roditelji ne posvećuju dovoljnu pažnju svome djetetu.

Na osnovu prethodnih ispitanih zadataka istraživačkog djela nismo naišli na negativne efekte koje sa sobom mogu donijeti izbori slobodnih aktivnosti, smatramo da se prepuštanje odluke o izboru načina provođenja slobodnog vremena može posmatrati iz prvog ugla sagledavanja navedenih činjenica.

Na osnovu dobivenih rezultata istraživanjem naša pothipoteza, koja glasi da su *roditelji su najznačajniji faktor koji sudjeluje u organizaciji slobodnog vremena učenika viših razreda osnovne škole*, je potvrđena.

7.3. Oblici i vrste aktivnosti kojima se učenici bave u slobodnom vremenu

Obzirom da je velika važnost bavljenja sportom i sportskim aktivnostima, u nastavku rada ćemo grafički predstaviti odgovore koja uključuju upravo ovaj segmenat. Pitali smo učenike da li se bave sportom, kojim, i koliko dugo. Dobivene odgovore predstavljamo u tabeli br 1.

R.br.	Sport	Broj učenika/ Frekvencija	Procenat
1.	Fudbal	17	68
2.	Košarka	1	4
3.	Karate	2	8

4.	Teakwando	3	12
5.	Bodybuildding	1	4
6.	Odbojka	1	4
Ukupno		25	100

Tabela 1. Uključenost učenika u sportske aktivnosti

Naime, od 31 anketiranog učenika ukupno 26 učenika je navelo da se ne bavi aktivno sportom, te samim tim nisu članovi sportskih klubova, ali da slobodno vrijeme vrlo često provode igrajući i baveći se određenim sportom, rekreativno i sa svojim vršnjacima. Ostali broj učenika, njih ukupno 25 aktivno se bavi određenim sportom.

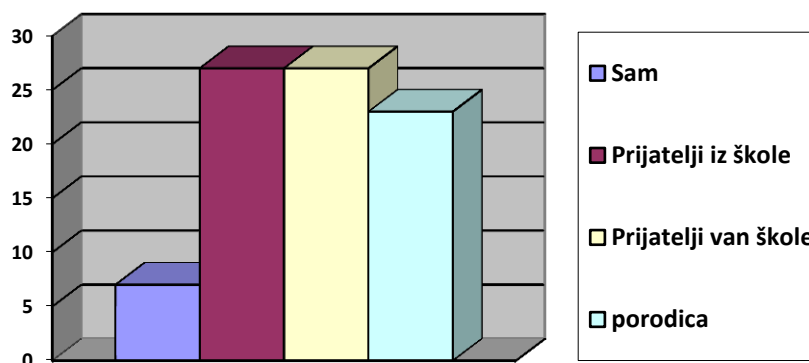
Zanimljiva konstatacija jeste da su, iako jako mladi učenici koji su pri kraju tek osnovnog školskog obrazovnog nivoa, aktivni u svojim sportskim opredjeljenjima duži vremenski period.

Tu se radi o periodu koji traje više od tri, pet, pa čak i sedam godina aktivnog treniranja. To je jedan od oblika aktivnosti koji je najrasprostranjeniji od slobodnih aktivnosti, koji je po svojoj strukturi i organizaciji formiran da je sportskim treninzima potrebno posvetiti duži vremenski period, čime sport obično postane obavezna aktivnost. To sve znači da su učenici počeli s bavljenjem sportom vrlo rano i da su u ranoj dobi stekli određene navike i vještine koje im mogu biti od velikog značaja u životu.

Na osnovu prikazanih rezultata i naša sljedeća pothipoteza je potvrđena, a glasila je da je *najčešći oblik aktivnosti kojim se učenici bave u slobodnom vremenu je sport.*

7.4. Socijalne grupe sa kojima učenici viših razreda najviše provode svoje slobodno vrijeme i mjesta na kojima provode svoje slobodno vrijeme

U nastavku rada predstaviti ćemo neke od oblika aktivnosti kojima se bave učenici u svoje slobodno vrijeme, te socijalne grupe i osobe sa kojima učenici najviše provode vremena u svoje slobodno vrijeme. Istražili smo neke od razloga bavljenja određenom aktivnošću kao i drugim oblicima značajnim za ovo istraživanje. Dobivene rezultate povezujemo sa trećim i drugim zadatkom postavljenim u metodološkom dijelu rada, pa ćemo se istim voditi u daljem tekstu.

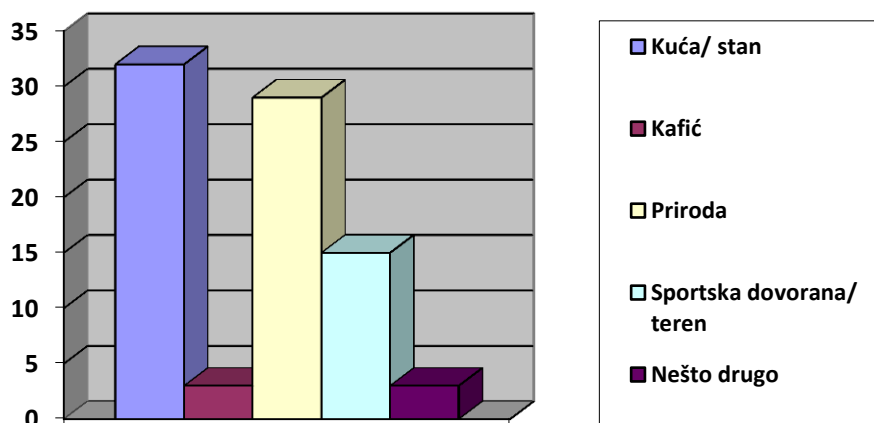

Grafikon 4. Socijalne grupe sa kojima učenici viših razreda provode svoje slobodno vrijeme

Druga oblast u okviru slobodnog vremena kod učenika odnosi se na socijalne grupacije koje učenik svojevrijedno i samostalno bira. Najveći broj učenika se opredijelilo za to da svoje slobodno vrijeme provode sa prijateljima iz škole i prijateljima van škole. Iz ovog zaključujemo da su vršnjaci, kako iz škole tako i van nje važan faktor i da imaju veliki stepen bliskosti u životu jednog pojedinca. Ta povezanost može biti kako pozitivna tako i negativna, pa stoga do izražaja dolazi roditeljski nadzor s posebnim naglaskom na to koga dijete, odnosno, učenik bira za svoj uži i širi krug prijatelja.

Učenici koji tokom školskog vremena borave u školi su u konstantnom i direktnom kontaktu s svojim vršnjacima, a taj kontakt i neposredna komunikacija se nastavlja i nakon nastavnih aktivnosti, gdje se učenici ponovo okupljaju i provode veliki broj sati u zajedničkom okruženju. Učenici za svoje prijatelje sa kojima se druže u svoje slobodno vrijeme, također biraju i osobe sa kojima ne dijele svoje školske obaveze, i da su to vršnjaci sa kojima ne idu u školu.

Dalje u tekstu nudimo grafikon koji govori u prilog tome gdje učenici najčešće provode svoje slobodno vrijeme. Zanimalo nas je da li je porodično okruženje mjesto gdje učenici provode svoje slobodno vrijeme ili možda nek drugo okruženje, sportska dvorana, neki tereni, kafić ili neko sasvim drugo mjesto. U nastavku rada predstavljamo grafički prikaz, a nakon toga interpretiramo rezultate dobivene u istraživanju koje smo proveli.

Grafikon 5. Mjesto provođenja slobodnog vremena kod učenika viših razreda osnovne škole

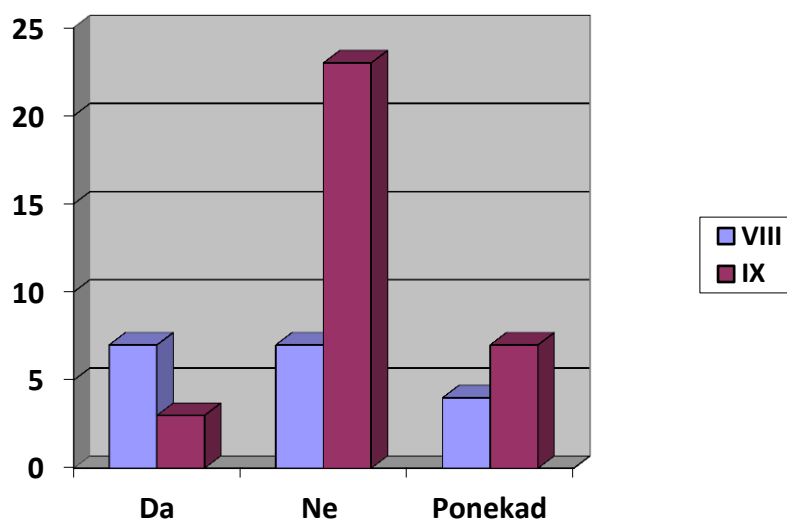
Kao što i grafikon pokazuje, glavno prostorno opredjeljenje učenika za provođenje slobodnog vremena je kuća, odnosno porodično okruženje, nakon toga, veliki broj učenika se opredijelilo za prirodu za koju ističu da provode svoje slobodno vrijeme, u društvu svojih vršnjaka i bliskih prijatelja. U tom prirodnom okruženju učenici su naglasili da najviše koriste sportske aktivnosti u iskorištavanju slobodnog vremena, potom razgovor o aktuelnim i drugim temama. Navedene oblike smatramo vrlo važnim, jer odnosi sa drugim ljudima jačaju našu socijalizaciju i doprinose tome da se bolje osjećamo.

Nakon toga slijedi sportska dvorana odnosno teren što ukazuje na činjenicu da se veći broj učenika bavi aktivno ili rekreativno sportom i sportskim aktivnostima ili u sklopu određenog kluba ili gradskim terenima i igralištima što je svakako od velikog značaja za daljnji razvoj ličnosti učenika u što svestraniju ličnost.

Na osnovu prezentovanih podataka istraživanja i naša sljedeća pothipoteza je potvrđena, a glasi da *učenici za svoje socijalne grupe odabiru svoje vršnjake i sa njima provode slobodno vrijeme.*

7.5. Povezanost slobodnih aktivnosti sa školskim obavezama kod učenika

U istraživanju nas je zanimalo da li su učenici opterećeni pri izvršavanju školskih aktivnosti, te na koji način izvršavaju iste. Učenici su imali ponuđene odgovore Da, Ne i Ponekad te smo na taj način dobili odgovore koje u nastavku rada predstavljamo.

Grafikon 6. Stepen opterećenosti školskim obavezama kod učenika viših razreda osnovne škole

Rezultati ovog istraživačkog djela obuhvataju vrlo zanimljivo saznanje do kojeg smo došli. Različitost odgovora, kao i velika ravnomjernost kada se radi o dvjema krajnostima u pogledu da je jedan dio učenika osmog razreda, njih ukupno sedam opterećen nastavnim sadržajem, a dok je isti taj broj učenika izjasnio se da nije opterećen školskim aktivnostima i obavezama.

Sa druge strane najveći broj učenika devetog razreda njih ukupno 30 je istaklo da nije opterećen školskim obavezama, što dovodi do zaključka da se škola i školski sistem trudi da učenikima pruži optimalan teret koji odgovara njihovom uzrastu, a što učenici itekako primjećuju.

Određen broj učenika, njih ukupno sedam, je istakao kako je školskim obavezama opterećen u vrijeme testova, krajem školske godine ili zavisno od dnevnog rasporeda predmeta u sedmici. Međutim, najvažnije je kvalitetno planirati način na koji ćemo trošiti svoje vrijeme, isplanirati

kada i kako ćemo izvršavati svoje obaveze, pa ćemo i lakše podnositi iste. Dakle, u ovom slučaju se ne misli na konstantnu opterećenost i zatrpanost školskim obavezama, već na uobičajene situacije koje školski period sa sobom nosi, odnosno ta opterećenost je privremenog karaktera i ona rijetko može imati dugoročni uticaj na slobodno vrijeme učenika.

Obzirom da u zadacima istraživanja nije navedena komparacija odgovora učenika osmih i devetih razreda, nego smo u radu njihove odgovore predstavljali zajedno, zapazili smo značajan podatak za nas, a i neko daljnje istraživanje koje bi moglo uključiti ovu tematiku. Dakle, kod dobivenih rezultata dobili smo podatak da su učenici osmih razreda više opterećeni nastavnim sadržajem nego učenici devetih. Ostavlja se otvorenim pitanje da li je nastavni sadržaj kod učenika devetih razreda jednostavniji, da li su oni manje opterećeni nastavnim aktivnosti ili su u nastavnom planu izvršene izmjene i dopune istog kako bi se olakšala posljednja godina osnovnog obrazovanja.

Stoga smo imali potrebu izvršiti komparaciju pitanja koja smo prethodno obrazložili, te na taj način tabelarno predstaviti dobivene rezultate. Zanimalo nas je kolika je povezanost opterećenosti školskih aktivnosti i trajanja slobodnog vremena kod učenika. Dobivene rezultate predstavljamo u tabeli koja slijedi.

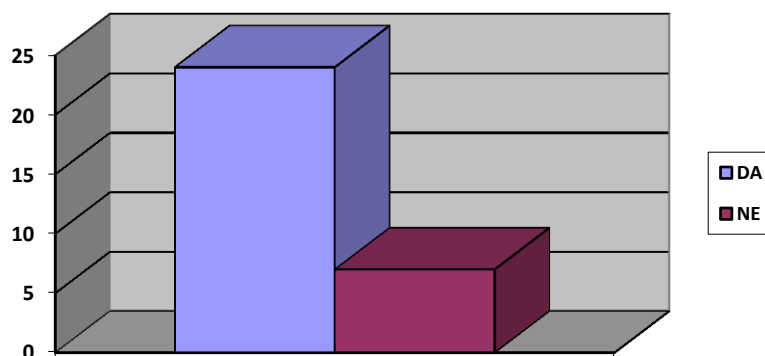
Odgovori:	f	%
Do 2h	1	10
Do 3h	5	50
Do 4h	1	10
Više od 4h	3	30
Ukupno:	10	100

Tabela 2. Povezanost opterećenosti školskim obavezama s trajanjem slobodnog vremena

Obzirom na činjenicu da je najveći broj učenika dao odgovor na prethodno pitanje da to iznosi do 3h dnevno, kao i više od 4h dnevno, ustanovili smo da je to izrazito veliki broj sati, te da bi se taj broj trebao smanjiti ili barem kvalitetno utrošiti kako bi opterećenost bila smanjena, a kvaliteta slobodnog vremena dovedena na veću razinu.

Nakon dobivenih odgovora, zanimalo nas je koliko su učenici uključeni u sekcije koje organizuje njihova škola na čelu sa nastavnicima u njoj. Dobili smo odgovore na traženo

pitanje, učenici su kroz otvoreni tip pitanja mogli da izraze svoje mišljenje i svoja iskustva vezana za sekcije u kojima učestvuju, pa smo grafički i tabelarno prikazali u koje.

Grafikon 7. Analiza o učešću učenika u školske sekcije

U ovom anketnom pitanju u skladu s postavljenim zadatkom u kojem je potrebno dobiti informacije o učešću učenika u sekcijama, koje organizuje škola dobili su se prikazani rezultati. Naime, 7 učenika je istaklo da nije član školskih sekcija, a 24 učenika je istaklo da je član jedne i/ ili više školskih sekcija.

R.br.	Sekcija	Broj učenika/ Frekvencija	Procenat %
1.	Geografska	8	33,33%
2.	Literalna	2	8,33%
3.	Muzička	1	4,16%
4.	Ritmička	3	12,5%
5.	Likovna	2	8,33%
6.	Prva pomoć	2	8,33%
7.	Dodatne nastave	6	25%
Ukupno		24	100 %

Tabela 3. Uključenost učenika u školske sekcije

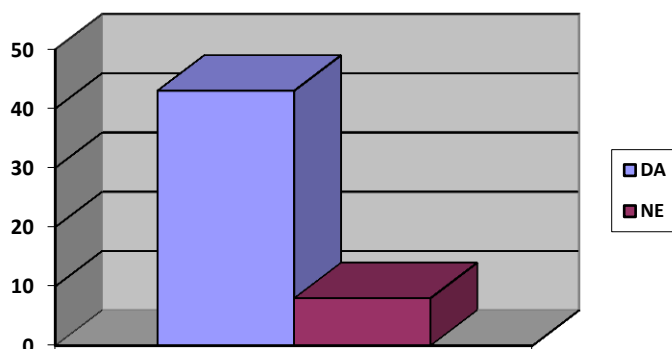
Obzirom da je škola na čelu sa nastavnicima ta koja organizuje nastavne i vannastavne aktivnosti za djecu, zanimalo nas je koliko se vodi računa o individualnim potrebama i

interesima učenika kada je u pitanju osmišljavanje sekcija i vannastavnih aktivnosti za učenike viših razreda osmog i devetog razreda u O.Š. „Dobrinje“, u Visokom.

Stoga smo učenicima postavili pitanje kako bismo vidjeli kakva su njihova mišljenja i eventualna zapažanja o svim aktivnostima koje škola realizuje za svoje učenike.

Od ukupno 51 ispitanog učenika čak njih 43 je istaklo da smatra da škola posvećuje dovoljnu pažnju u cilju zadovoljavanja potreba i interesa svojih učenika. S druge strane, ukupno 8 učenika je iskazalo suprotno mišljenje, a grafikon br 6. nam govori u prilog tome.

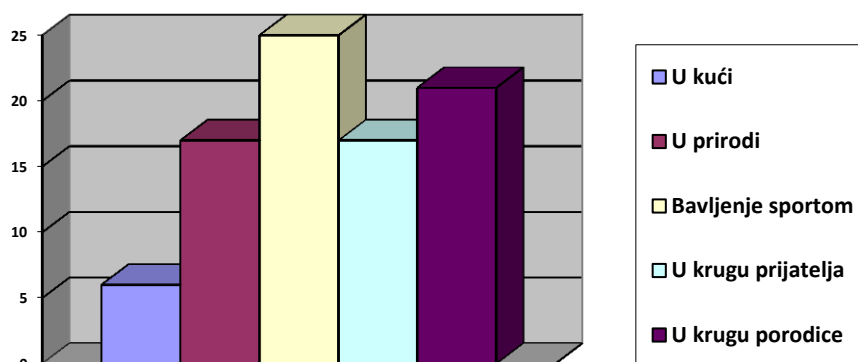
Grafikon 8. Analiza rezultata mišljenja učenika da li škola zadovoljava interese i potrebe učenika

Rezultati koji nas posebnu raduju prikazani su na grafikonu, a to je da su potrebe i interesi djece većinom zadovoljeni. Prisutnost djece u školama radi učenja i ostvarivanja njihovih potrebe je cilj i škole. Škola postoji radi učenika i u skladu sa tim učenik mora biti na prvom mjestu.

S obzirom na dobivene rezultate rada i naša naredna pothipoteza je potvrđena, *učenici koriste sekcije kao oblik školskih aktivnosti za koji vežu svoje slobodno vrijeme, te škola odgovara na potrebi interese svojih učenika.*

7.6. Pozitivni i negativni izvori aktivnosti u slobodnom vremenu kod učenika

Ovo anketno pitanje je u velikoj mjeri ponudilo očekivane rezultate, s obzirom da je veliki broj ispitanika svjestan značaja bavljenjem sportom i svih prednostima koje sportske aktivnosti sa sobom nose.

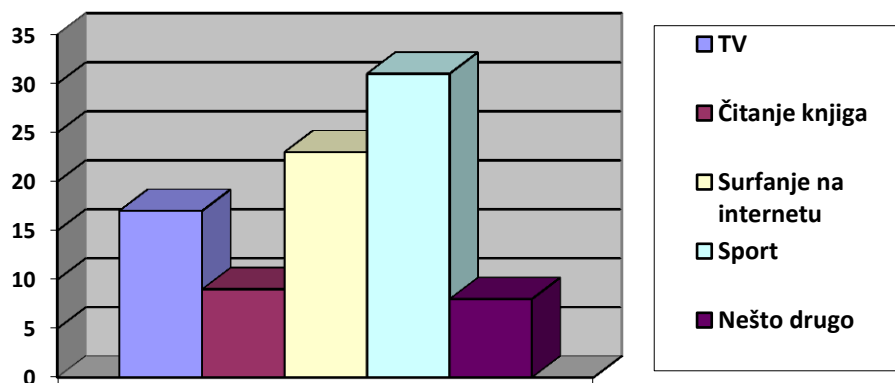

Grafikon 9. Mišljenje roditelja o najboljem načinu provođenja slobodnog vremena

Nakon toga slijedi provođenje slobodnog vremena u krugu porodice, kao glavnog i neophodnog segmenta u pravilnom razvoju i formiranju ličnosti djece. Najmanji broj roditelja se izjasnio da je najbolji način provođenja slobodnog vremena u kući.

Ovo možemo povezati s narednim anketnim pitanjem za roditelje koje se odnosilo na to kakav uticaj i važnost za razvoj djeteta ima uključenje u određenu društvenu, sportsku ili kulturnu aktivnost. Svi anketirani roditelji su se izjasnili da je navedeno uključenje u određeni vid aktivnosti od velikog značaja i pri tome su naveli da učenici time proširuju svoje znanje, sposobnosti i vještine, te razvijaju radne, kulturne i društvene navike. Također, roditelji su istakli da takve aktivnosti pomažu djeci da kroz igru, zabavu i opušteniju atmosferu stiču i razvijanju interesovanja za određenu životnu i društvenu oblast, što u velikoj mjeri utiče na njihov razvoj ličnosti. Navedeno je i da to ima veliki uticaj na tjelesni i društveni razvoj učenika što doprinosi njihovoj socijalizaciji i bržem i optimalnijem uklapanju u društvenu zajednicu.

Nakon odgovora od roditelja, želimo prikazati i stavove učenika na isto pitanje. A oni slijede u nastavku.

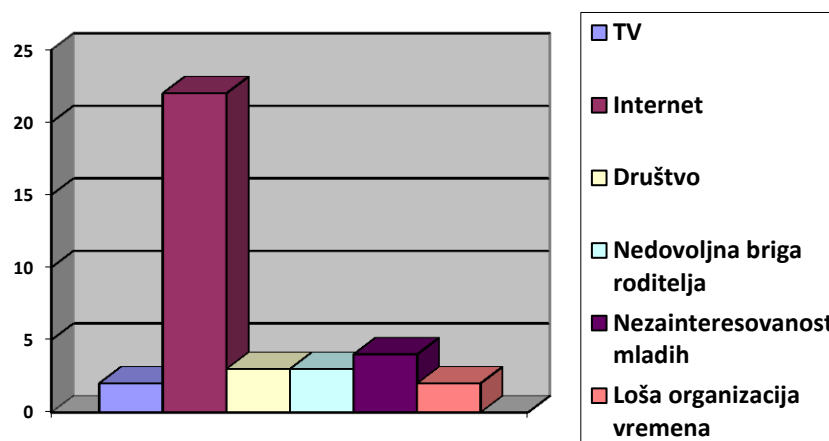

Grafikon 10. Izbor najboljeg načina provođenja slobodnog vremena od strane učenika

Iz grafikona se može uvidjeti da su učenici najveću prednost dali sportu i sportskim aktivnostima. Nakon toga slijedi surfanje na internetu, koji može predstavljati "mač s dvije oštrice" jer pored toga što nudi veliki broj pozitivnih aspekata, s druge strane može ponuditi isto toliko negativnih strana. Ponuđeni odgovor "Nešto drugo" je odabralo 8 učenika, a pod ovu opciju su naveli da je to: biciklo, druženje, izlazak i šetnja.

Usporedbom stavova odabira od strane učenika i od strane roditelja možemo primjetiti sličnosti i razlike. Velika sličnost i povezanost u stavovima je da učenici i roditelji vide najbolji način provođenja slobodnog vremena u sportu. Razlika je da na drugo mjesto roditelji stavljaju provođenje u krugu porodice. Za roditelje to predstavlja kontrolu nad svojom djecom u slobodnom vremenu. Djeca ipak žele da to slobodno vrijeme najbolje koriste surfanjem na internetu, te u tome vide svoj vid slobode.

Na obrađenu analizu prethodnog zadatka ćemo nadovezati narednu koja će nam otkriti suprotnu stranu tj. negativniju stranu slobodnog vremena, te faktore koji su učenici odredili kao potencijalni vid negativnih konotacija. Učenicima smo ponudili mogućnost popunjavanja praznih linija kao odgovara na dato pitanje, a roditelji su navodili veći broj okolnosti za koje smatraju da negativno utiču na organizaciju slobodnog vremena učenika. Analiziranjem i obradom ovog zadatka, uvidjeli smo da su učenici složni oko jedne okolnosti. To je, bez sumnje, Internet. Učenici su navodili da Internet, kako smo već ranije i sami istakli, nudi kako pozitivne segmente, tako i pregršt negativnosti koje uz neograničeno i nekontrolisano korištenje može ostaviti prilično negativne posljedice na dijete i dječiji razvoj.

Grafikon 11. Rangiranje faktora koji negativno utiču na organizaciju slobodnog vremena

Veliku pažnju, u ovom zadatku, zavređuje činjenica da su učenici svjesni da određeni broj mladih ljudi iskazuje nezainteresovanost za bilo kakav vid društvene uključenosti i angažovanja. Također, svjesni su i činjenice da postoji određeni broj roditelja koji ne pokazuju interes za aktivnu uključenost u život djeteta, što predstavlja itekako veliku poteškoću u formiranju ličnosti djeteta.

Međutim, kako smo i istakli, uvidom u grafikon, možemo vidjeti visoko razvijenu svjest učenika o štetnosti interneta, što predstavlja veliku prednost za njihovo što optimalnije i racionalnije razmišljanje i shvatanje. U skladu s tim, roditeljima smo postavili jedno naizgled navažno pitanje, a iz kojeg se mogu vidjeti aspekti organizovanosti vremena i dnevnih obaveza, kako od strane učenika, tako i od strane roditelja koji bi trebali aktivno i u kontinuitetu biti uključeni u sve sfere života djeteta.

Anketno pitanje koje smo postavili roditeljima jeste da li njihova djeca, u ovom slučaju također anketirani učenici dovoljno spavaju. Adekvatan odmor bi trebao biti sastavni dio slobodnog vremena, stoga smo smatrali da bi ovakav vid pitanja trebao biti uvršten u anketu.

Naime, polazeći od činjenice i svih informacija koje nam se plasiraju kroz medije i internet, o ogromnom negativnom efektu i uticaju interneta i o tome da mladi ljudi svoje slobodno vrijeme isključivo provode surfajući internetom, analiza ovog zadatka nas je dovela do spoznaje da učenici u velikoj mjeri preferiraju sport i sportske aktivnosti i da ističu da vole kada su fizički aktivni i kada su uključeni u sportske događaje i aktivnosti.

Dobiveni rezultati rada su potvrdili i našu posljednju pothipotezu, pa je *najčešći pozitivni faktor provođenja slobodnog vremena kod učenika sport, a negativni faktor je internet.*

Na osnovu dobivenih rezultata istraživanjem slobodnog vremena kod učenika viših razreda osnovne škole, i njihove interpretacije možemo zaključiti da je naša glavna hipoteza potvrđena, tj. da **učenici viših razreda osnovne škole u svom slobodnom vremenu primjenjuju oblike i aktivnosti koje bi potpomogli razvoj njihove ličnosti.**

Obradom i interpretacijom rezultata istraživanja došli smo do zaključka da učenici viših razreda osnovne škole najčešće biraju sportske aktivnosti, što svakako pozitivno djeluje na razvoj njihove ličnosti, zatim roditelji su najznačajni faktor u organizaciji slobodnog vremena kod učenika, a sport je naveden i kao pozitivna aktivnost u slobodnom vremenu kod učenika, kako od strane njihovih roditelja, koji su prepoznali važnost sportskih aktivnosti, tako i od strane učenika sport je na prvom mjestu. Bavljenje sportom ima ograničeno negativno djelovanje na razvoj ličnosti, stoga ova aktivnost u slobodnom vremenu svakako da potpomaže razvoju ličnosti učenika viših razreda osnovne škole.

ZAKLJUČAK

Slobodno vrijeme učenika predstavlja dio vremena u kojem učenici prema vlastitim interesima biraju aktivnosti kojima se žele baviti. Obavezni nastavni program školovanja je strogo definisan, dok slobodne aktivnosti imaju u velikoj mjeri fleksibilniju i opušteniju notu, gdje učenici kroz igru, zabavu i relaksaciju ispoljavaju svoje talente, umijeća, interesovanja i zanimacije.

Slobodne aktivnosti predstavljaju neobavezan prostor baziran na slobodnom odabiru od strane učenika uz pomoć i podršku roditelja. Ukoliko se osvrnemo na ovaj rad i dobivene rezultate istraživanja, zapaziti ćemo da je neophodan, i u suštini ključan faktor povezanost i pravilno izgrađen odnos na bazi: učenik- roditelji- škola.

Roditelji i škola trebaju biti glavne tačke motivacije i podrške učenicima/djeci kako bi oni osjetili da ipak se njihovo mišljenje uvažava i nastoji realizovati. Roditelji trebaju u obavljanju svoje roditeljske uloge omogućiti djeci da usvajaju, razvijaju i unapređuju svoje afinitete koji su od velike važnosti za njihovo pravilno formiranje i razvijanje ličnosti.

Istraživački dio rada pokazao je da su djeca/učenici svjesni važnosti kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, što predstavlja olakšavajuću okolnost za školu jer je lakše usmjeravati učenike u različite vidove aktivnosti. Na taj način je olakšan ulazak u svijet koji je za njih potpuno nepoznat, u odnosu na školske aktivnosti na koje su se učenici navikli. Učenici su u velikom broju uključeni u sportske aktivnosti i školske sekcije, te uglavnom tim aktivnostima popunjavaju svoje slobodno vrijeme van škole i školskih obaveza. To dokazuje da ispitani učenici u znatno istaknutoj mjeri, nemaju "praznog prostora" u obavljanju svih obaveza na dnevnoj bazi.

Njihovo provođenje slobodnog vremena je iskorišteno na vrlo uspješan način koji će doprinijeti njihovom što optimalnijem odrastanju i sazrijevanju. Roditelji, a također i učenici su svjesni da mnoge aktivnosti predstavljaju "mač s dvije oštrice". To se najprije odnosi na Internet, koji bez doziranog i optimalnog korištenja može izazvati velike posljedice koje je vremenom sve teže, pa skoro i nemoguće sanirati.

Posebno kada se radi o učenicima viših razreda osnovnog obrazovnog sistema, koja su tek na pragu sazrijevanja potrebno je strogo voditi računa o vremenskom periodu, kao i sadržaju koji učenici gledaju, pregledavaju i istražuju na Internetu.

U konačnici, dolazimo do zaključka da se ličnost djeteta formira duži vremenski period, u kontinuitetu, te da izgradnja ličnosti kod djeteta/ učenika, počinje u ranoj fazi životnog period. Stoga je od velikog značaja da dijete shvati značaj aktivnosti kojima se bavi u slobodno vrijeme, gdje bez pritiska i stresa proširuje svoje vidike, usvaja nova znanja, vještine i sposobnosti koje će mu vremenom biti od velike koristi u raznim životnim situacijama i okolnostima.

POPIS TABELA I GRAFIKONA

Popis tabela:

Tabela 1. Uključenost učenika u sportske aktivnosti po sportovima	51
Tabela 2. Povezanost opterećenosti školskim obavezama s trajanjem slobodnog vremena	54
Tabela 3. Prikaz manifestacija koje roditelji i učenici posjećuju zajedno.....	57
Tabela 4. Uključenost učenika u školskim sekcijama.....	58

Popis grafikona:

Grafikon 1. Trajanje slobodnog vremena kod učenika	47
Grafikon 2. Klasifikacije faktora koji imaju najveći stepen prisutnosti na organizaciju slobodnog vremena	49
Grafikon 3. Mogućnost izbora načina provođenja slobodnog vremena	50
Grafikon 4. Socijalne grupe sa kojima učenici viših razreda provode svoje slobodno vrijeme	52
Grafikon 5. Mjesto provođenja slobodnog vremena kod učenika viših razreda osnovne škole	53
Grafikon 6. Stepent opterećenosti školskim obavezama kod učenika viših razreda osnovne škole	55
Grafikon 7. Analiza o učešću učenika u školske sekcije	57
Grafikon 8. Analiza rezultata mišljenja učenika da li škola zadovoljava interese i potrebe učenika	58

Grafikon 9. Mišljenje roditelja o najboljem načinu provođenja slobodnog vremena	59
Grafikon 10. Izbor najboljeg načina provođenja slobodnog vremena od strane učenika.....	60
Grafikon 11. Rangiranje faktora koji negativno utiču na organizaciju slobodnog vremena.....	61

LITERATURA

1. Ajanović Dž., Stevanović M. (200), Metodika vannastavnih aktivnosti učenika, Zenica.
2. Božović R. (1975), Iskušenja slobodnog vremena, Predsjedništvo Konferencije Saveza socijalističke omladine Jugoslavije, Beograd.
3. Fajgelj, S. (2004), Metode istraživanja ponašanja, Centar za primjenjenu psihologiju, Beograd.
4. Janković, V. (1973), Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi, Pedagoško-književni zbornik, Zagreb.
5. Karić E., Grandić, V. (2010), Pedagogija i slobodno vrijeme, Tuzla.
6. Militarević, V., Nemat Brust, M. (2012), Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu, Učiteljski fakultet, Osijek.
7. Mužić, V. (1999), Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja, Educa, Zagreb.
8. Pehar-Zvačko, L. (2014), Slobodno vrijeme mladih ili..., Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.
9. Pehlić, I. (2004), Slobodno vrijeme mladih, Centar za napredne studije, Sarajevo.
10. Tomić R., Hasanović I. (2007), Mladi i slobodno vrijeme, "OFF-SET", Tuzla.
11. Vizek Vidović, V., Rijavec M., Vlahović-Štetić, V. (2003), Psihologija obrazovanja ; IEP – VERN: Zagreb.

Članci:

- I. Polić, M. & Polić R. (2009) Vrijeme, slobodno od čega i zašto? , Izvorni znanstveni članak, Vol.29 br.2, str. 255-270
- II. Martinčević J., (2010) Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole, Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol.LVI br.24, str. 29-34

PRILOZI

ANKETNI UPITNIK ZA UČENIKE

(u cilju obavljanja istraživanja "Slobodno vrijeme učenika viših razreda osnovne škole")

Dragi učenici/ce, molimo Vas da odgovorite na navedena pitanja samostalno i iskreno! Ne trebate navoditi svoje ime i prezime, popunjavanje upitnika je anonimno.

ZAOKRUŽI:

Spol: M   Ž

RAZRED: VIII   IX

1. Da li imaš slobodnog vremena u toku dana?

DA;   NE;   PONEKAD ;   NIKAD.

2. Vremenski period koji imaš na raspoloaganju za slobodno vrijeme?

DO 2 SATA;

DO 3 SATA ;

DO 4 SATA;

VIŠE OD 4SATA;

NIKAKO.

3. Da li si opterećen/a školskim obavezama?

DA;   NE;   PONEKAD;   NIKAD.

4. Gdje najčešće provodiš svoje slobodno vrijeme?

KUĆA/STAN;

KAFIĆ;

PRIRODA;

SPORTSKA DVORANA/TEREN;

NEGDJE DRUGO.

5.S kim najčešće provodiš svoje slobodno vrijeme?

SAM/A;

S PRIJATELJIMA IZ ŠKOLE;

S PRIJATELJIMA VAN ŠKOLE;

S PORODICOM

6.Baviš li se sportom?

NE; DA, sport - _____?

7.Da li si član vannastavnih sekcija u sklopu škole?

NE; DA, koje/ kojih _____?

8.Način na koji najviše voliš da provodiš svoje slobodno vrijeme?

GLEĐANJE TV-a;

ČITANJE KNJIGA;

SURFANJE NA INTERNETU;

SPORT;

NEŠTO DRUGO, ŠTA _____?

9.Smatraš li da tvoja škola posvećuje dovoljnu pažnju u cilju zadovoljavanja potreba i interesa svojih učenika?

DA; NE.

10. Da li i koliko često posjećuješ sportske, kulturne i zabavne manifestacije?

NE;

RIJETKO;

PONEKAD;

ČESTO;

JAKO ČESTO.

Hvala na izdvojenom vremenu i učešću u istraživanju !

ANKETNI UPITNIK ZA RODITELJE

(u cilju obavljanja istraživanja "Slobodno vrijeme učenika viših razreda osnovne škole")

Dragi roditelji, molimo Vas da odgovorite na navedena pitanja i time doprinesete pomenutom istraživanju i skupljanju potrebnih informacija za uspješnost istog ! Ne trebate navoditi svoje ime i prezime, popunjavanje upitnika je anonimno.

ZAOKRUŽI:

1. Da li Vaše dijete ima slobodnog vremena u toku dana?

DA; NE; PONEKAD ; NIKAD.

2. Da li je Vaše dijete preopterećeno školskim obavezama?

DA; NE; PONEKAD; NIKAD.

3. Smatrate li da škola posvećuje dovoljnu pažnju u cilju zadovoljavanja potreba i interesa svojih učenika?

DA; NE.

4. Da li i koliko često posjećujete sportske, kulturne i zabavne manifestacije s Vašim djetetom?

NE; RIJETKO; PONEKAD; ČESTO; JAKO ČESTO.

5. Smatrate li da škola pruža niz zanimljivih vannastavnih aktivnosti za učenike?

DA; NE.

6. Da li dajete mogućnost izbora Vašem djetetu pri odabiru načina provođenja slobodnog vremena?

-DA, u potpunosti mu/joj prepuštam izbor slobodnih aktivnosti.

-DA, u dogovoru s njim/ njom.

-NE, smatram da je moje dijete nije spremno na samostalan izbor.

7. Po Vašem mišljenju, ko ima najveći uticaj na organizaciju slobodnog vremena učenika?

- NIKO;
- RODITELJI;
- ŠKOLA;
- VRŠNJACI;
- NEKO DRUGI, ko _____?

8. Najbolji način provođenja slobodnog vremena učenika je...

- U KUĆI;
- U PRIRODI;
- BAVLJENJEM SPORTOM;
- U KRUGU PRIJATELJA;
- U KRUGU PORODICE;
- NEŠTO DRUGO, šta _____?

9. Smatrate li da je od velikog značaja za razvoj djeteta, neophodno bavljanje određenom društvenom, sportskom ili kulturnom aktivnošću ?

DA;

NE;

ZAVISI.

Objasnite odgovor:

---

10. Da li Vaše dijete dovoljno spava?

UVIJEK;   PONEKAD;   ZAVISI;   NIKAD.

Hvala Vam na izdvojenom vremenu i učešću u istraživanju !

SUMIRANI REZULTATI ODGOVORA DJECE I RODITELJA NA OSTALA ANKETNA PITANJA

Tabela 2. Frekvencija i procenti na pitanje za roditelje da li njihova djeca dovoljno spavaju

Odgovori:	F	%
Uvijek	21	55,26
Ponekad	5	13,15
Zavisi	11	28,94
Nikad	1	2,63
Ukupno =	38	100

Na osnovu dobijenih rezultata navedenih u Tabeli 2. možemo zaključiti da roditelji u velikoj mjeri vode računa o dovoljnom i kvalitetnom snu djeteta, kao i o tome su svjesni da nedostatak sna dovodi do ogromnih posljedica kao što nedovoljna koncentracija, nemogućnost uspješnog obavljanja svih školskih obaveza itd.

U ovom istraživačkom djelu u kojem smo nastojali ići do krajnje konkretnijih i što preciznijih podataka, postavili smo anketna pitanja za roditelje na takav način da iste i dobijemo.

Naime, nastojali smo od roditelja dobiti informacije koje će nam predstaviti kompletnu povezanost i sve eventualne relacije između škole, učenika i samih roditelja.

Ovdje najprije mislimo na odnos roditelja kao glavnih stubova i temeljnih pokretača svoje djece, pa tako i kada se radi o slobodnim aktivnostima, te između učenika koji su u velikoj mjeri subjektivniji od odraslih.

Stoga smo se odlučili roditeljima postaviti pitanje o tome da li i koje sportske, kulturne ili zabavne manifestacije posjećuju s svojom djecom u toku njihovog slobodnog vremena.

Ovdje ujedno mislimo i na slobodno vrijeme roditelja i učenika.

Od ukupno 38 anketiranih roditelja, od toga 9 se izjasnilo da ne posjećuje nikakve vidove manifestacija s djecom i to iz više razloga.

Najviše navedeni razlozi jesu nedostatak slobodnog vremena zbog poslovnih obaveza, te nedovoljan broj manifestacija zbog kojih bi bio organizovan zajednički odlazak/ obilazak.

U Tabeli 5. se detaljnije može izvršiti uvid i prethodnu obradu anketnog pitanja.

Tabela 5. Prikaz manifestacija koje roditelji i učenici zajedno posjećuju

R.br.	Manifestacije	Frekvencija	%
1.	Sajam knjige	2	6,89
2.	Kino/ pozorište	3	10,34
3.	Sportske utakmice/ Turniri	16	55,17
4.	Vjerske manifestacije	1	3,44
5.	Likovne izložbe	1	3,44
6.	Koncerti	6	20,68
	Ukupno=	29	100

Učenici viših razreda osnovne škole su u periodu odrastanja i sazrijevanja, kada otkrivaju nove stvari i kada im već poznate stvari dobijaju novu dimenziju, te je upravo iz tih razloga potreban pravilan psihološki i pedagoški pristup.

Ovo se odnosi najprije na roditelje kao ključne faktore u odrastanju i pravilnom formiranju ličnosti djeteta.

Sve školske i vanškolske obaveze, obavljanje istih na vrijeme, kontinuirano razvijanje i učenje, obavljanje različitih vidova poslova u skladu s uzrastom učenika, kao i vrijeme za odmor relaksaciju i rekreaciju su određeni faktori koj pomažu sazrijevanju djeteta.

Roditelji su ti koji trebaju da doprinesu izgradnji ličnosti tako što će usmjeriti svoje dijete kako bi što lakše prevazišlo "teret" odrastanja.

Vrlo važan faktor pravilnog razvoja djeteta, kako smo do sada više puta naveli, jeste adekvatan odnos i pozitivna relacija između škole i učenika.

Djeca, iako psihički, fizički i mentalno nedovoljno zrela, osjećaju nedostatak pažnje, brige i zainteresovanosti za njih, ali nisu u stanju i nemaju mogućnosti ispoljiti ih na adekvatan način.

Bez uspješnosti pomenutog odnosa nije moguće postići sve neophodne aspekte koje samo škola može da upotpuni.

Kada se govori o pitanjima koja su postavljena roditeljima, između ostalog, željeli smo saznati od njih da li su zadovoljni načinom na koji njihova djeca provode slobodno vrijeme.

Pitanje je glasilo: Da li ste zadovoljni načinom na koji Vaše dijete provodi slobodno vrijeme?

Odgovore na ovo pitanje su roditelji mogli odgovoriti na način na koji su oni htjeli tj. dopunjavanjem na praznim linijama predviđenih za odgovaranje.

Od 38 ispitanih roditelja, njih troje nije dalo odgovor na ovo pitanje.

Roditelji su svoje odgovore dali kao: "DA", "NE" i "UGLAVNOM".

Ukupno 25 roditelja je istaklo da je zadovoljno načinom na koji njihovo dijete provodi svoje slobodno vrijeme, dok je njih ukupno četvero istaklo da nije zadovoljno, te da bi voljeli da se njihova djeca više druže s vršnjacima, da više putuju ili da su više uključeni u društvene aktivnosti.

Ostatak, njih ukupno 6, je navelo da je uglavnom zadovoljno načinom na koji njihovo dijete provodi svoje slobodno vrijeme.

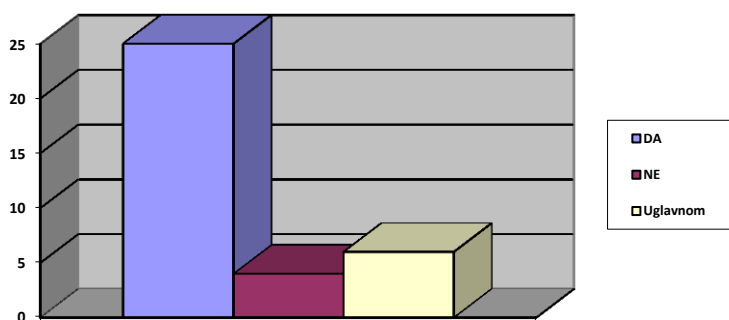
Ovo je još jedan od ciljeva koje je postignuto ovim istraživanjem, a svaki naredni zadatak u velikoj dozi potvrđuje prethodni i u kontinuitetu se nadovezuje jedan na drugi.

Ovo nas dovodi do zaključka da prilikom istraživanja i samog analiziranja istog, nije došlo do eventualnih propusta koji bi nam nametnuli nepotpune i nedovoljno precizne rezultate.

Roditelji u velikoj mjeri mogu biti subjektivni i previše kritični kada je u pitanju njihovo dijete, ali s obzirom da je veliki broj roditelja se u ovom pitanju izjasnio potvrdno, znači da se radi o vrlo kvalitetnom i pravilno organizovanom slobodnom vremenu učenika, te da roditelji nastoje biti pozitivni faktori i uspješni oslonci pri donošenju odluka i biranja pravilnih i ispravnih odluka, u konkretnom slučaju vezano za slobodno vrijeme učenika.

Grafikon 14.slikovito objašnjava obrazloženu analizu.

Grafikon 14. Analiza odgovora na pitanje: Da li ste zadovoljni načinom na koji Vaše dijete provodi slobodno vrijeme?

Jedno od posljednjih pitanja postavljenih anketiranim učenicima se odnosilo na prikupljanje informacija da li su učenici zadovoljni načinom na koji provode svoje slobodno vrijeme i da li bi imali želju mijenjati u tome nešto.

Ovo pitanje je, također, postavljeno svjesno i "namjerno" kako bi se utvrdilo da li učenici u potpunosti ispoljavaju svoje želje, da li ih ostvaruju u skladu s svim svojim mogućnostima, kada se radi o slobodnom vremenu.

Cilj nam je bio saznati da li učenici imaju slobodu ispoljavanja i biranja načina protoka slobodnog vremena, a samim tim i izbora slobodnih aktivnosti.

Ukupno 38 učenika je istaklo da ne bi mijenjalo način na koji provodi svoje slobodno vrijeme, te da su zadovoljni aktivnostima kojima su posvećeni kao i vremenu koje im ostaje na raspolaganju za iste.

S druge strane ostali broj učenika, tj. njih 13, je istaklo kako bi im želju da drugačije provodi svoje slobodno vrijeme.

Oni su navodili razloge, kao i svoje želje, a neke od njih su se odnosile na veći i češći broj putovanja, da više vremena provode s svojom porodicom, da više borave u prirodi, da budu produktivniji i organizovaniji, da se više druže s svojim vršnjacima, te da upoznaju nove mlade ljude.

Grafikon 15. Analiziranje rezultata anketnog pitanja koji se odnosio na saznanje da li su učenici zadovoljni načinom na koji provode svoje slobodno vrijeme.

